

Homosexuella i kyrkan

Ett samtalsdokument från Svenska kyrkans Teologiska kommitté

Innehållsförteckning

FÖRORD	3
I. INLEDNING	5
EN SKÄRVA UR VERKLIGHETEN	5
DET KOM ETT BREV	5
UPPDRAGET	6
II. ÖVERSIKT	7
DEN SAMHÄLLELIGA BAKGRUNDEN I SVERIGE	7
TIDIGARE DOKUMENT OCH STÄLLNINGSTAGANDEN I SVENSKA KYRKAN	7
INTERNATIONELLA KYRKLIGA STÄLLNINGSTAGANDEN	8
NORGE, DANMARK OCH FINLAND	9
SVERIGES KRISTNA RÅD (SKR)	10
KYRKAN OCH ETISKA STÄLLNINGSTAGANDEN	10
III. KÄRLEK OCH HOMOSEXUALITET	13
KÄRLEKENS STORA BETYDELSE	13
FRÅGAN OM VAD HOMOSEXUALITET ÄR	14
VARFÖR HOMOSEXUELL?	15
IV. HOMOSEXUALITETEN I BIBELN OCH KRISTNA TRADITIONER	17
GAMLA TESTAMENTET	17
NYA TESTAMENTET	18
KYRKANS HISTORIA	20
V. VÄGAR TILL KRISTEN ETIK	22
OM KRISTEN ETIK OCH DESS KÄLLOR	22
BIBELN OCH KRISTEN ETIK	23
BIBELNS CENTRUM OCH DESS ETISKA GRUNDNORM	23
TOLKNING I BIBELN	25
DEN NÖDVÄNDIGA BIBELANALYSEN	26
BIBELN OCH ANDRA KÄLLOR	26
SAMMANFATTNING	29
VI. ATT VARA EN KYRKA MED TEOLOGISK OCH ETISK OENIGHET	30
MER ÄN ÅSIKTSGEMENSKAP	30
FÖRSONAD MÅNGFALD	30
VII. TILLÄMPNINGAR	32
HOMOSEXUELL ORIENTERING OCH SAMLEVNAD	32
ÄKTENSKAP OCH PARTNERSKAP	34
ATT INGÅ OCH ATT FÅ VÄLSIGNELSE ÖVER ÄKTENSKAP RESPEKTIVE PARTNERSKAP	35
VIGNING TILL KYRKANS TJÄNST	37
OM ADOPTION	37
KONKLUSION	38
BIBLIOGRAFI	40
SÄRSKILD KOMMENTAR FRÅN ELISABETH ENGBERG OCH LARSOLOV ERIKSSON	43
SÄRSKILD KOMMENTAR AV BIÖRN FJÄRSTEDT	45
SÄRSKILD KOMMENTAR AV SAMUEL RUBENSON	48

Förord

Frågor om homosexualiteten och kyrkorna diskuteras för närvarande världen över. Olika uppfattningar bryts mot varandra. Många i samhället och i kyrkan har sina åsikter klara, andra är tveksamma och vill ha tid för eftertanke. Det är så mycket involverat i dessa frågor att det inte är enkelt att bilda sig en uppfattning. Därför har Kyrkostyrelsen och Biskopsmötet gett Svenska kyrkans teologiska kommitté i uppdrag att fortsätta den bearbetning av frågorna kring homosexualitet som redan har pågått inom Svenska kyrkan sedan ett antal år. Uppdraget innebär bland annat att ge perspektiv från nutida kunskap, från bibeltolkning, historia och etik samt att undersöka om och hur olika, och ibland motstridiga, uppfattningar och förhållningssätt i denna fråga kan rymmas inom samma kyrka.

Vi har med de resurser som stått till förfogande inte kunnat genomföra någon ny forskning i de frågor som tas upp. Vi har fått inskränka oss till att ge några viktiga perspektiv, några fakta och några förslag till hur man kan resonera. Mer ingående analyser finns i en rikhaltig litteratur som vi ger exempel på i bibliografin. Precis som det inom och mellan kyrkorna finns olika uppfattningar, finns det också i vår grupp olika uppfattningar, vilket dokumenteras dels i att vi markerar här och var att olika uppfattningar finns om de ståndpunkter vi redogör för, dels i de särskilda kommentarer som enskilda ledamöter skrivit. Men eftersom vår uppgift inte varit att komma fram till beslut, har vi valt att lägga fram detta som ett resonerande dokument som Svenska kyrkan sedan får använda i de specifika frågor kyrkan har att besluta om.

Frågan om homosexualiteten i kyrkan är inte bara eller ens främst en teoretisk fråga. Det är en fråga om hur människor i kyrkan förhåller sig till varandra. Många homosexuella kristna känner sig osynliggjorda, ifrågasatta eller avvisade i sina församlingar. Problemen blir därför direkt existentiella vilket vår inledande berättelsen visar.

Även när kyrkan försöker att förhålla sig till denna fråga på ett insiktsfullt och inkännande sätt kan förhållningssätt och språk ändå te sig exkluderande. Detta inträffar lätt när homosexualiteten behandlas som ett abstrakt fenomen snarare än en reell verklighet. Språkbruket blir gärna objektiviserande och oavsiktligt exkluderande. Hur ofta talar vi inte om just ”vi och dom”? Det är möjligt att läsaren kommer att finna samma tendens också i detta dokument, men vår strävan har varit att försöka undvika ett sådant språkbruk.

Det är vår förhoppning att vårt bidrag skall öppna för reflektion och samtal. Om så sker kommer det kanske att visa sig att det finns fler uppfattningar än vi i förstone räknade med och att dessa inte heller är så statiska som vi trodde. Det som setts som en enda ”fråga” kanske visar sig innehålla många olika frågor. Samtal ger ofta nya perspektiv som leder till omprövning av intagna positioner. Resultatet kan bli att den position man tidigare intagit bekräftas och fördjupas eller att den modifieras och kanske till och med överges. Detta är dialogens poäng, nämligen att utgången för gemensam reflektion och samtal inte är något på förhand givet. Detta gäller lika mycket för dem som har makt och befinner sig i beslutsfunktioner som för dem som saknar sådana. Samtalets syfte är för alla inblandade att befordra det vi ofta talar om som mänsklig mognad och växt.

Svenska kyrkans teologiska kommitté består av följande ledamöter: professor Göran Bexell (ordförande), biskop Caroline Krook (vice ordförande), FK tandläkare Elisabeth Engberg, docent Anne-Louise Eriksson, TD LarsOlov Eriksson, biskop Biörn Fjärstedt, TD Christopher Meakin, professor Samuel Rubenson samt TD Catharina Segerbank. Som tjänstemän ingår kyrkosekreterare, docent Carl Axel Aurelius, professor Ingmar Brohed, och TD Dag Hedin (sekreterare).

Vi har i praktiken inte gjort någon åtskillnad mellan ledamöter och tjänsteinnehavare. Vi har inte sett oss som representanter för vissa grupperingar eller åsikter i den meningen att vi har någon redovisningsskyldighet inför riktningar och grupperingar inom Svenska kyrkan eller har som uppgift att stå för vissa uppfattningar. Vi har diskuterat tillsammans som enskilda och engagerade individer. Ibland har det varit en svår och ny väg för några av oss – precis som det är och kommer att bli för många inom kyrkan - men vi har sett det som ett viktigt mål att skriva ett gemensamt dokument, även om alla inte är överens om allt, och även om några har velat markera sina vägval i särskilda kommentarer. De visar på den mångfald uppfattningar som finns också

i kyrkan. Dokumentet visar på vägvalen och ger kunskaper, argument och perspektiv inför framtiden.

I. Inledning

En skärva ur verkligheten

För några år sedan utkom en bok med titeln *Det gäller oss också*, i vilken anhöriga till homosexuella berättar. Vi återger ett exempel för att understryka att homosexualitet inte är en abstrakt teoretisk fråga utan en verklighet som möter oss mitt i livet, i samhället och i kyrkan. En mor berättar:

Som jag hade lärt mig och såsom bibeln blev tolkad var homosexuell samlevnad synd. Vi kände ett homosexuellt sambopar. De var inte bekännande kristna och därmed inte förpliktigade att leva i enlighet med Guds ord. Vi lät dem vara i fred... HIV-viruset fick stor utbredning och kom också till vårt land. Det sades att HIV var särskilt utbrett i homosexuella miljöer. Min tanke var: "Omoraliska livsmönster straffar sig." Egentligen var tanken på homosexualitet fjärran i min värld.

Nils, nummer två i en syskonskara på fyra, kom ut som homosexuell. Begreppet homosexualitet fick kött och blod, det kom helt nära. Nils var en bekännande kristen. Han hade varit en medveten kristen sedan han var liten. Han brukade säga att han blev omvänd vid dopet... Vi kunde tala om allt – trodde jag. Nils var speciell på många sätt, snäll och hjälpsam, skicklig i det mesta han företog sig. Vi var mycket stolta över honom...

Iakttagelser jag gjorde genom åren gjorde att tanken snuddade vid mig: "Kan Nils tro att han är homosexuell?" Jag tordes inte fråga honom av fruktan för att han skulle bli det...

Jag gick med en ständig fruktan inom mig, något som låg där som en böld, men som jag nekade att acceptera.

På våren, under andra året han var i Trondheim, kom bomben. Han sände ett brev till sin syster och bad henne överlämna det till mig personligen och vänta medan jag läste det, så att han kunde få veta hur jag reagerade. Han hade inte modet att berätta det själv av fruktan för avvisande och fördömande.

I brevet fick jag bekräftelse på det jag innerst inne hade vetat länge. Det gjorde ont att tänka på att han hade kämpat en svår och ensam kamp. Jag blev full av självförelser. Vad hade jag gjort för fel?

Under den tid som följde blev det många samtal och brev. Det blev en god men svår tid. Det goda var att vi kunde tala om det. Det svåra var att jag satt fast i mina egna ingrodna föreställningar att homosexualitet var en synd. Jag upptäckte efterhand att jag hade många fördomar och att jag visste väldigt lite om vad homosexualitet var.

Jag trodde att homosexualitet var en sjukdom som kunde botas. Men efter att ha hört om Nils kamp och sedan jag själv bett en längre tid förstod jag att homosexualitet inte var något övergångsfenomen.

Jag ville gärna acceptera det Nils stod för utan att göra avkall på min kristna tro och utan att fördöma honom. Innerst inne hoppades jag att Nils skulle ändra synsätt. Då Nils berättade att han hade fått en käresta som han skulle flytta ihop med, kändes det som ett nederlag...

Idag har jag kommit fram till ett annat synsätt än det jag hade vid utgångspunkten. Jag har inte ändrat mening därför att Nils är homosexuell. Det som har skett sedan Nils kom ut som homosexuell har fört mig in i en process, som tvingat mig att tänka själv.

Det kom ett brev

EKHO, Riksförbundet Ekumeniska grupperna för Kristna Homosexuella, ställde i ett brev i november 1997 ett antal frågor till Centralstyrelsen, Biskopsmötet, Utbildningsnämnden, Församlingsnämnden och Forskningsrådet. I brevet påpekades att det trots vissa förbättringar ändå är så att "samhällets tystnad kring homosexualitet, osynliggörande av homosexuella, våldsbrott mot

homosexuella och brist på positiva förebilder samverkar till att det för många homosexuella är en kamp att acceptera sin egen identitet.” Vidare framfördes att liknande fenomen präglar situationen för homosexuella inom kyrkan, trots de utredningar som gjorts. En viktig grund till detta är att det i dessa sammanhang oftast diskuteras principiellt om fenomenet homosexualitet snarare än om de homosexuella människor som faktiskt finns i det kyrkliga sammanhanget. Homosexuella har i allmänhet en negativ bild av kyrkan. Kristna homosexuella känner ett dubbelt utanförskap. ”Många kristna homosexuella har svårt att känna sig hemma i de homosexuella kulturerna. Tystnaden kring kristen tro är inom de homosexuella kulturerna utbredd och många kristna homosexuella upplever att de blivit osynliggjorda i de homosexuella kulturerna. Kristna homosexuellas liv präglas mycket av utanförskap och en upplevelse av att inte höra hemma någonstans. Inte i det heterosexuella majoritetssamhället. Inte i de homosexuella subkulturerna, och inte i kyrkan. Det betyder att en stor grupp människor står utan någon grundläggande känsla av tillhörighet. Detta är särskilt allvarligt då många homosexuella inte har familj och vänner att luta sig tillbaka på.”

Några områden identifierades särskilt i brevet, där mycket skulle kunna göras: konfirmandundervisning, utbildning av präster, själavård bland homosexuella och bland dem som står homosexuella nära, arbetssituationen för EKHO:s kaplaner. I brevet framkommer att det finns en stor pastoral nöd. Många homosexuella upplever att kyrkan inte är tillräckligt rustad för att kunna möta denna nöd och att den ibland till och med bidrar till att förvärra den. I detta dokument kommer vi bara att kunna beröra en del av det som brevet lyfter fram. Den pastoral nöd som brevet uttrycker tar vi emellertid på djupaste allvar.

Uppdraget

Teologiska kommitténs uppdrag återgår på ett beslut i dåvarande Svenska kyrkans Centralstyrelse den 26 mars 1998. I protokollet från detta sammanträde sägs att Centralstyrelsen i frågan om *Kyrkan och homosexualiteten* beslutat att

uppdra åt Teologiska kommittén att fortsätta bearbetningen av de principiella frågorna, som skall omfatta historiskt, sociologiskt, ekumeniskt och systematiskt teologiskt arbete samt frågan om att fungera som kyrka inrymmande två olika förhållningssätt till homosexualiteten, detta som en grund för biskoparna att senare omarbete de pastoral råden i frågan i enlighet med kyrkomötets önskemål.

På en punkt har vi frångått det som sägs i uppdraget. Under arbetets gång blev det alltmer tydligt för hela kommittén att talet om ”två olika förhållningssätt” är missvisande. Det leder tankarna till att det skulle röra sig om en enkel och entydig fråga på vilken det finns två motsatta svar och därmed också två förhållningssätt, för eller emot. I själva verket är det ett helt frågekomplex, där olika ställningstaganden är möjliga på punkt efter punkt och där även olika kombinationer av svar är tänkbara. Det har därför varit en huvudsak för kommittén att försöka visa på komplexiteten i frågan, så att det blir tydligt vilka olika vägval kyrkan står inför och hur man kan argumentera för det ena eller andra på varje punkt. Den rikedom av synpunkter som därmed ges kan förhoppningsvis vara till gagn för reflektion och samtal, liksom för välgrundade beslut.

Efter en kort översikt, där vi sammanfattar hur man behandlat frågorna tidigare i kyrkor och samfund nationellt och internationellt, är vår framställning disponerad i tre huvudavsnitt. Det första huvudavsnittet tecknar en bild av kärlek och homosexualitet. I det andra huvudavsnittet beskriver vi en modell för hur man kan komma fram till etiska ställningstaganden i kristen tradition, när man konfronteras med en mindre enkel bild av teori och praktisk verklighet. I det tredje huvudavsnittet följer en reflektion över möjligheten för Svenska kyrkan att leva med olika tolkningar i viktiga frågor. Mot bakgrund av våra resonemang presenterar vi så slutligen i en tillämpningsdel några möjliga förhållningssätt för Svenska kyrkan vad gäller homosexuella i kyrkan.

II. Översikt

Den samhälleliga bakgrunden i Sverige

Fram till 1944 var all homosexuell samlevnad straffbelagd enligt då gällande strafflag från 1864. Där stadgades straff för den som med annan person övar "otukt som emot naturen är". Formuleringen är hämtad från Romarbrevet 1:26 enligt översättningen i Karl XII:s bibel. Brottsbeskrivningen omfattar all "otukt" men kom i rättspraxis att huvudsakligen tillämpas på homosexualitet. Först 1944 avskaffades kriminaliseringen, och successivt har sedan andra förändringar inträtt. 1973 uttalade riksdagen, att "en samlevnad mellan två parter av samma kön från samhällelig synpunkt är en fullt acceptabel samlevnadsform". 1979 avförde Socialstyrelsen homosexualiteten från sin förteckning över sjukdomar. Ett viktigt steg i sammanhanget togs genom utredningen om de homosexuellas situation i samhället, som 1984 avgav sitt betänkande *Homosexuella och samhället* (SOU 1984:63). Genom lagstiftning under 1980-talets senare hälft är det numera förbjudet att diskriminera homosexuella. En lag om homosexuellt samboende trädde i kraft 1988, och från 1995 gäller lagen om partnerskap för homosexuella.

Tidigare dokument och ställningstaganden i Svenska kyrkan

År 1951 uttalade sig biskoparna i *Ett brev i en folkets livsfråga*, ett dokument om sexualmoral i allmänhet. Homosexuell samlevnad beskrivs där både som ett brott mot Guds bud och en sjukdom. Det ansågs därför vara en angelägen uppgift för läkarvetenskapen "att finna medel att medicinskt frigöra de homosexuellt inriktade från deras abnorma drift". Personer med homosexuell orientering ska inte inneha befattningar som kan innebära fara för förförelse av ungdomen.

År 1972 tillsatte Biskopsmötet en utredning för att redovisa kyrkans inställning till homosexuella. I boken *De homosexuella och kyrkan* (1974) gjordes ett försök att lägga fram fakta om homosexualiteten, att väga etiska argument för och emot ett homosexuellt samliv, samt att presentera ett förslag till en kyrklig handlingsplan. En av utredningens utgångspunkter var behovet av ökade faktakunskaper om den företeelse som sedan 1869, med en term lanserad av den ungerske författaren Karl Maria Benkert, kallas homosexualitet. Det finns, menade utredningen, en genuin, karaktärsmissigt fixerad form med ett mycket rikare innehåll än vad som kom till uttryck i Biskopsbrevet 1951. I sin genuina form är homosexualitet en i personlighetens kärna förankrad orientering, som präglar "hela personlighetens inriktning mot det egna könet, där känslor som vänskap, omsorg, lojalitet, ömhet och kärlek står i förgrunden, och som tar sikte på hela människan, på hennes psyke och kropp". Efter att ha vägt argument mot och för en etiskt kvalificerad homosexuell samlevnad ansåg utredningen, att övervägande skäl talar för att kyrkan skall stödja och bejaka en varaktig, homosexuell gemenskap, byggd på kärlek och vilja till varaktig trohet.

År 1988 publicerades *En fråga om kärlek. Homosexuella i kyrkan*. Den vidareutvecklade tanken på homosexualiteten som en form av mänsklig kärlek och utredningen kom med ett konkret förslag till en välsignelse- och förbönsgudstjänst. Samma år tillsattes en ny utredning av Centralstyrelsen om "kyrkans förhållningssätt till homosexualiteten och dess konsekvenser för kyrkans själavård, förkunnelse och undervisning". Arbetsgruppen var sammansatt av såväl anhängare som motståndare till homosexuell samlevnad. Resultatet, som lades fram sex år senare i *Kyrkan och homosexualiteten*, visade på splittring. Två ståndpunkter redovisades; en huvudlinje företrädd av majoriteten och en alternativlinje. På flera punkter rådde dock enighet, till exempel om att de homosexuella inte skulle diskrimineras. Oenigheten rörde den homosexuella samlevnaden.

Frågan om homosexualiteten och den homosexuella samlevnaden har upprepade gånger aktualiserats i Kyrkomötet, dock utan att detta föranlett något formellt beslut. Motionerna har medfört att Läronämnden vid fyra tillfällen sedan 1985 formulerat sig i frågan. I en text från 1985 (Ln 1985:15) betonas vikten av att inta samma förhållningssätt i den etiska bedömningen av heterosexuell och homosexuell samlevnad. "Ett oansvarigt handlande ger i båda fallen upp-

hov till den anstöt som prästlöftet talar om”. Någon närmare precisering av innehållet i Svenska kyrkans hållning vad gäller själva grundfrågan anges inte när Läronämnden avslutningsvis markerar ”prästens bundenhet vid Skriften men också vid den tolkning av densamma som kyrkans bekännelseskrifter ger”. I Läronämndens yttrande från 1988 (Ln 1988:14) bekräftas innehållet i texten från 1985. Samtidigt konstaterar man att den snävt tilltagna beredningstiden och Läronämndens oenighet i denna fråga har medfört att man inte är beredd att avge ett mer specifikt svar.

Det innehållsmässigt mest omfattande yttrandet avgav Läronämnden i samband med 1995 års Kyrkomöte (Ln 1995:18). Där konstaterar man inledningsvis att det saknas samstämmighet när det gäller kyrkans inställning till homosexualitet och homosexuellt samliv. Därefter slår Läronämnden fast, med hänvisning till ett uttalande från Biskopsmötet (CsSkr 1995:3, bilaga 2), att ”[om] bara vissa värderingar delas finns det dock utrymme för olika uppfattningar inom samma kyrka”.

Läronämnden menar att ett ställningstagande i huvudfrågan riskerar att isoleras från sitt sammanhang om detta ställningstagande inte samtidigt behandlar frågan om innebörden i en nutida kristen etik. Det är en perspektivförskjutning som aktualiserar bibelsynsfrågor och behovet av en nutida tolkning av den naturliga lagen. Läronämndens slutsats blir att ”en övervägd bedömning...leder inte till en enkel bedömning av att ett liv i sådant partnerskap skulle vara moraliskt orätt”. I ett yttrande från 1997 (Ln 1997:10) bekräftar Läronämnden sina slutsatser från 1995.

När lagen om registrerat partnerskap infördes den 1 januari 1995 offentliggjorde Biskopsmötet ett samtalsunderlag. Det är ett dokument som markerar en öppen hållning i grundfrågan och pekar på behovet av att tolka Bibelns utsagor i ljuset av kyrkans tradition, modern kunskap och människors erfarenheter. Dokumentet framhåller äktenskapets ställning som samhällets grundläggande enhet, men understryker att andra typer av varaktiga, nära relationer mellan människor har sitt värde. Dock skall sådana relationer konsekvent skiljas från äktenskapet. Biskopsmötet drar slutsatsen:

Enighet bör kunna råda i kyrkan om några grundläggande synsätt. Samtidigt måste det finnas utrymme för olika hållningar på den angivna grunden: den som med kärleksfull inställning anser att homosexuella relationer är moraliskt orätta har vissa goda skäl för sig men också den som kommer till annan slutsats. Till slut blir det den enskildes mot Bibeln, samvetet och kyrkans lära väl prövade ställningstagande som måste avgöra.

Internationella kyrkliga ställningstaganden

Det har skrivits mycket om denna fråga också i andra kyrkor och länder. Vi kan inte presentera allt, utan nämner kort hur man officiellt tagit ställning i tre kyrkliga sammanhang som på olika sätt har ekumenisk betydelse för Svenska kyrkan.

Den romersk katolska kyrkan har yttrat sig om homosexualitet på hög auktoritativ nivå. I deklarationen om *Sexualetik* som Troskongregationen i Rom gav ut 1975 togs ställning till vad man ansåg vara ”felaktiga tendenser” i sexualmoral i det moderna samhället. Grundproblemet är, menade man, själva ifrågasättandet av att det finns absoluta och universellt giltiga etiska normer som bygger på det som är givet i den skapelsegivna ordningen eller uppenbarat i Skriften. Detta har lett till ”etisk förvirring och moralisk slapphet”. Flera områden identifieras som uttryck för detta felaktiga synsätt, bland annat homosexualitet. Ett visst erkännande ges åt distinktionen mellan genuin homosexualitet som förmodligen är obotlig och homosexuellt beteende i allmänhet, men man avvisar möjligheten att detta skulle rättfärdiggöra homosexuell samlevnad. Homosexuella akter är alltid till sitt väsen felaktiga. I ett nytt dokument från 1986 om *Pastoral omsorg om homosexuella personer* upprepar man samma etiska bedömning av homosexuell samlevnad. Man menar att kyrkan måste visa respekt och omsorg om homosexuella, men den ska inte medverka till att homosexualiteten uppfattas som normal. Även om kyrkan ska bekämpa våld och förtryck också mot homosexuella, ska den inte stödja samhälleliga

förändringar som främjar homosexuella rättigheter. Homosexuella bör leva i celibat. Gör de det, kommer kyrkan att ge dem stöd och hjälpa dem att finna ett högre andligt syfte i denna belägenhet.

Den anglikanska kyrkan, som Svenska kyrkan genom Borgå-överenskommelsen lever i en systergemenskap med, publicerade 1991 rapporten *Issues in Human Sexuality*. Efter en noggrann genomgång av exegetiskt och systematiskt material stannar den för en öppen attityd gentemot homosexualitet och homosexuell samlevnad, samtidigt som den förordar avhållsamhet för homosexuella ämbetsbärare. Vid Lambethkonferensen 1998 var ståndpunkterna mer restriktiva. Många biskopar från Afrika och Asien hävdade, att den västerländska liberaliseringen av sexualmoralen inte kunde tillämpas i deras sammanhang. Detta såväl av kulturella skäl som med tanke på den starka muslimska närvaron. Homosexuell samlevnad avvisades som stridande mot Skriften. Man såg sig inte kunna legitimera eller välsigna partnerskap eller medge ordination av personer, som lever i homosexuella relationer. Beslut från en Lambethkonferens har ingen formell auktoritet i de anglikanska kyrkorna men det ger uttryck för en stark opinion i ledningen och kan på det sättet vara vägledande. En betydande minoritet ansåg emellertid att detta ställningstagande var olyckligt.

En luthersk bearbetningen av frågan om kyrkan och homosexualiteten återfinns i en bok, som den Evangeliska kyrkan i Tyskland (EKD) utgav år 1996 med titeln *Mit Spannung leben* (Att leva med spänningar). Bokens bärande tes är att den gudomliga vilja, som uttrycks i budet om nästankärlek, också omfattar en moraliskt ansvarig homosexuell samlevnad. Spänningen mellan Bibelns negativa hållning till homosexualitet och ett bejakande av relationer som är etiskt utformade efter Guds vilja kan inte upphävas. Men spänningen kan uthärdas. Många ståndpunkter i boken sammanfaller med dem som blivit en sorts huvudlinje i Svenska kyrkans tidigare dokument. Prästvigning av homosexuellt praktiserande avvisas inte helt men får förverkligas först efter en grundlig prövning av enskilda fall.

Norge, Danmark och Finland

I Norge har debatten präglats av oenighet på många plan. Biskopsmötets arbetsgrupp om homosexualitet lade 1995 fram rapporten: *Homofile i kirken*. I boken finns två separata konklusionsavsnitt. Majoritetens konklusion innebär att kyrkan ska ställa sig positiv till partnerskap. Denna ordning bidrar till att säkra stabila samlevnadsförhållanden och är en god utgångspunkt för en livsgemenskap med ”moraliska kvaliteter”. Partnerskap och äktenskap är dock inte samma sak. Det är inte aktuellt att utforma ett vigselritual för ingånget partnerskap som liturgiskt jämställer partnerskapet med äktenskapet. Däremot anses det nödvändigt att det finns någon form av tack- och förbönsgudstjänst. Majoriteten säger även ja till anställning av homosexuella präster. Minoritetens konklusion å andra sidan, förespråkar respekt för homosexuella men man avråder kyrkan att markera ingånget partnerskap med någon typ av förbönsgudstjänst. Anställning av homosexuella präster rekommenderas inte och homosexuella kan inte heller inneha andra tjänster som innebär läroansvar inom kyrkan.

Vad gäller anställning av homosexuella som präster eller i andra tjänster med läroansvar i kyrkan, beslöt Kyrkomötet 1997 att följa minoritetslinjen från Biskopsmötet arbetsgrupp, och man ber biskoparna ta hänsyn till detta. Dock medger man att situationen kan se olika ut i olika församlingar och att frågan därför kan behöva bedömas utifrån de lokala förutsättningarna.

I den danska *Rapport fra et af biskopperne nedsat udvalg vedrørende kirkelig velsignelse af registreret partnerskab* hävdas, att registrerat partnerskap och homosexuella parförhållande inte står i strid med kristen lära och moral. ”Udvalgets” uppfattning är att det finns goda grunder för att erbjuda ett välsignelseritual i en eller flera former. Tre olika förslag presenteras. Ingen präst kan dock åläggas att medverka vid en välsignelse av registrerat partnerskap.

I Finland har riksdagen 2001 godkänt en lag om registrerat partnerskap. Den evangeliska lutherska kyrkans biskopar gjorde med anledning av detta under hösten 2001 ett uttalande, där det bland annat sägs att homosexuella parförhållanden av lagen likväl betraktas som en annorlunda rättslig institution än ett äktenskap. Detta märks i sättet för registrering av ett dylikt par-

förhållande samt i avvisandet av gemensamt släktnamn och av rätten till adoption. Vidare sägs att den nya lagen inte föranleder kyrkan att införa kyrkliga förrättningar som gäller homosexuella parförhållanden. Kyrkan förutsätter att dess egna anställda fortsättningsvis lever i enlighet med den traditionella undervisningen. I sin självvård skall kyrkan vara redo att möta de speciella situationer och relationer som människor med en homosexuell läggning kan hamna i under livets lopp.

Sveriges Kristna Råd (SKR)

Inom Sveriges Kristna Råd samverkar ett trettiotal kyrkor med varandra. De fördelar sig på fyra kyrkofamiljer: den romersk katolska, den ortodoxa, den evangelisk lutherska och den frikyrkliga.

Stockholms katolska stift är en del av den världsvida romersk katolska kyrkan och de ortodoxa kyrkorna har sina rötter och sina centra utanför Sverige. Dessa kyrkor företräder inte några andra ståndpunkter i frågor om homosexualiteten än de som gäller för dessa kyrkor som helhet. Detta betyder att homosexuellt umgänge avvisas.

Inom frikyrkofamiljen har under de senaste åren Svenska Missionsförbundet utgivit en skrift med titeln *Sida vid sida. Samrådets rapport och förslag gällande ordination och tjänster för medarbetare i homosexuellt partnerskap* (2001). Rapporten vittnar om skiljaktigheter i uppfattningen om de homosexuellas plats i församlingen och mynnar därför ut i ett förordande av ”aktiv väntan”, vilket innebär en process där arbetet fortsätter under bön och samtal. Därigenom vill man bevara och stärka enheten alla olika uppfattningar i frågan till trots.

De åsiktsskillnader som Svenska Missionsförbundets skrift omvittnar föreligger också i många andra kyrkor, däribland Svenska kyrkan. Mångfalden kommer till uttryck och samtalet förs på olika sätt beroende på inte minst skillnader i kyrkostruktur. Enighet kan föreligga på ett plan, medan mångfalden blir tydlig på ett annat. Därför kan man på goda grunder säga att skiljelinjerna snarare löper inom kyrkor och samfund än mellan dem.

När det gäller praxis förefaller Svenska kyrkan ha kommit att agera mer bejakande än vad de övriga kyrkorna och samfunden i SKR gör idag. Därmed riskerar Svenska kyrkan att kritiseras för bristande ekumenisk hänsyn. Denna risk måste dock vägas mot hänsynstaganden gentemot kyrkans homosexuella medlemmar. Den enda möjligheten att undvika att svika såväl sitt ekumeniska som sitt pastorala ansvar, är att fortsätta dialogen med de andra kyrkorna i tydliga och öppna samtal om de ställningstaganden man gör och bevekelsegrunderna för dessa. Frågorna har vi gemensamt och olika vägval inom och mellan kyrkorna behöver inte vara kyrkosplittrande.

Kyrkan och etiska ställningstaganden

När det gäller homosexuella i kyrkan är det flera frågor som behöver bearbetas. En del av den oenighet som råder inom Svenska kyrkan på detta område gäller inte homosexualitet i sig, utan har bland annat att göra med olika uppfattningar, dels om vilka frågor kyrkan kan och bör uttala sig om, dels om vilken praxis kyrkan skall tillämpa. I detta samtalsdokument arbetar vi med främst tre olika frågeställningar: Hur kan vi ur moralisk synpunkt se på homosexuell (sankönd) samlevnad? Hur skall vi – heterosexuella och homosexuella - behandla varandra i kyrkan? Vilken praxis bör kyrkan tillämpa vad gäller till exempel välsignelse av partnerskap?

Det är inte självklart att kyrkan bör uttala sig officiellt om dessa frågor. Frågan om vilka sexuella handlingar som är moraliskt riktiga för homosexuella bedöms av somliga vara av individual-etiska karaktär och något som kyrkan därför inte kan eller bör uttala sig om. Individual-etiska frågor anses höra hemma inom den enskilda självvården och den enskildes prövning. Den uppfattningen finns också företrädd i kommittén och kommer till uttryck i en av de särskilda kommentarerna. Andra menar dock att kyrkan, som vägledning för människor och som bakgrund till sina praxisbeslut, har ett ansvar att officiellt yttra sig om vad som är rätt och fel också

i individualetiska frågor. Oenigheter kan således råda inte bara i fråga om huruvida kyrkan skall handla bejakande eller ej i förhållande till homosexuella, utan också huruvida kyrkan officiellt, genom Kyrkomötet eller Kyrkostyrelsen, kan eller bör yttra sig om detta.

Den första fråga inför önskemålen om ett kyrkligt ställningstagande till homosexualitet och de homosexuellas plats i kyrkan gäller således om kyrkan som helhet över huvud taget skall ta ställning i etiska frågor, och i så fall i vilken typ av etiska frågor och på vilka premisser. En jämförelse mellan olika kyrkor och kyrkliga traditioner, liksom ett studium av kyrkohistorien, visar att det inte finns någon enhetlig allmänkyrklig tradition på detta område. Utifrån olika sociala och politiska förhållanden, liksom utifrån olika kyrkosyn har benägenheten att ta ställning i såväl individualetiska som sociala frågor varierat kraftigt.

Den tidiga kyrkan avstod från att ta ställning i en rad aktuella etiska frågor samtidigt som man ställde höga moraliska krav på sina medlemmar. För den enskilde gällde tydliga regler för levnadssätt både för att bli döpt och för att få delta fullt ut i kyrkans gudstjänstliv. Dessa regler var dock knappast enhetliga vare sig geografiskt eller över tiden. De krav som ställdes utgick såväl från bibeltexterna, främst de tio budorden, som från den grekisk-romerska omvärldens dygdelärer, bland annat principerna om måttfullhet och självbehärskning. Dessa krav var dock insatta i kyrkans pastorala handlande och innebar inte att kyrkan tog generell och gemensam ställning i principiella etiska frågor som till exempel slaveriet, rätten att döda i strid, skilsmässa eller lögn. Besluten från de första fem århundradenas kyrkomöten behandlar en rad kyrkoordningsfrågor, regler för gudstjänst, ämbetsutövning och kyrklig ekonomi samt relationer till hednisk kult och till de kristna grupperingar och rörelser som bedömts som heretiska. Men vi finner inte några allmänna etiska frågor behandlade, varken på det individualetiska eller det sociala planet.

Med de politiska omvälvningarna under 400-talet förändrades situationen. Tillströmningen av människor till kyrkans församlingar omöjliggjorde upprätthållandet av samma stränga disciplin som tidigare. I den östliga delen innebar framväxten av ett kristet kejsardöme och en uppdelning mellan kyrkans och kejsarmaktens olika sfärer att etik blev (delvis skulle man kunna säga förblev) allmänpolitiska frågor, och moralens uppehållande därmed en fråga för kejsarmakten. Detta hindrar inte att kyrkliga ledare, framför allt i klostren, bedrev en etisk undervisning och i såväl pastorala som monastiska sammanhang uppehöll en sträng moral. Några specifika och självständiga kyrkliga ställningstaganden i övergripande etiska frågor finner vi däremot inte. I väst gör sig en annan tendens gällande redan hos såväl Pelagius som Augustinus. Med det politiska sammanbrottet i väst, framväxten av en central kyrklig ledning i påveämbetet och därmed kyrkans principiella självständighet, kommer även officiella och principiella kyrkliga ställningstaganden i etiska frågor.

Reformationen innebar för de reformerade länderna och reformationens kyrkor en viktig förändring på denna punkt. Med avfärdandet av en påvlig ledning av kyrkan och hävdandet av den enskilde kristnes, liksom den enskilda församlingens, frihet att själv tolka och följa Guds bud, lades även de etiska ställningstagandena i princip på den enskilde och den etiska undervisningen och vägledningen på predikoämbetet. Med det gradvisa avskaffandet av den kyrkliga botgöringen hamnade ansvaret för moralens uppehållande, inklusive kyrkotukten, hos fursten. Så länge det rådde samstämmighet mellan den i kyrklig undervisning och praxis rådande moraluppfattningen och samhällets allmänna moraluppfattning, var det dock i praktiken svårt att skilja mellan kyrkans och maktens roll, särskilt där kyrkliga ämbetsbärare uppfattades som delar av kungens maktutövning. Samhällsförändringarna under 1800-talet och väckelserörelsernas framväxt förändrade denna enhetssyn, och i flera av de framväxande frikyrkorna föreföll det naturligt att kollektivt fastslå gemensamma etiska och moraliska regler och införa sanktioner mot dem som bröt mot dessa.

Idag kan man se en tydlig skillnad mellan den katolska kyrkans och de ortodoxa kyrkornas hållning. Den katolska kyrkan kan genom påveämbetet på ett auktoritativt sätt uttala sig i olika aktuella etiska frågor av såväl individualetisk som sociala karaktär. För de troende är dessa ställningstaganden i princip bindande. Dock är det tydligt att många katoliker idag öppet förkastar helt andra etiska ståndpunkter än de kyrkan fastslagit, exempelvis i fråga om användning av preventivmedel. De principiella ställningstaganden som kyrkoledningen gör i individualetis-

ka frågor blir därmed snarast riktningsgivande ideal, som å ena sidan läres ut och eftersträvas, men som å andra sidan inte alltid genomdrives i pastoral praxis.

De ortodoxa kyrkorna däremot avstår som regel från auktoritativa etiska ställningstaganden. De normer som finns är de som uttrycks i Skriften och traditionen och varje enskild troende har att själv tolka dessa och sträva efter att följa dem. Såväl etisk undervisning som frågan om upprätthållande av en viss moral lämnas åt det pastorala handlandet. Denna skillnad mellan katolsk och ortodox tradition är betingad av grundläggande skillnader i kyrkosyn.

En motsvarande skillnad föreligger mellan reformerta och lutherska kyrkor. De förra har genom historien visat en större beredvillighet att uttala sig i etiska och även politiska frågor, medan de senare av tradition varit principiellt tveksamma till sådana ställningstaganden. Denna skillnad återgår på olikheter i bibelsyn (särskilt i synen på förhållandet mellan Gamla och Nya testamentet), kyrkosyn och etikuppfattning, där enskilda normer blir mer vägledande för den pånyttfödde kristne. Gemensamt för alla av reformationen präglade kyrkor är emellertid framhävandet av den enskildes eget ansvar att ta ställning utifrån Skriften och samvetet. En fundamental förutsättning för att detta skall kunna ske är läroämbetet förkunnelse, undervisning och tillsyn, genom vilket grunden läggs för ett sådant självständigt ansvarstagande.

Utvecklingen i de lutherska kyrkorna har emellertid – som den ekumeniska översikten visade - medfört att man mer och mer engagerat sig i etikfrågor och på olika sätt och nivåer gjort uttalanden och tagit ställning. Inte minst har den allmänna sekulariseringen, den ökade religiösa och kristet konfessionella mångfalden och för Svenska kyrkans medlemmars del den ökade okunskapen om vad kristen tro och etik överhuvud innebär, medfört, att kraven på kyrkans ställningstaganden och undervisning har ökat. När man inte längre kan förutsätta en bred allmänkunskap om kristna traditioner, och när de kristna kyrkorna alltmer blir särskilda grupper i samhället, är det Svenska kyrkans uppgift att på nytt överväga hur den som kyrka skall se på de etiska frågorna, såväl inåt kyrkan som utåt samhället. Bland nutida lutherska kyrkor finns emellertid också uppfattningen att kyrkan inte alls, eller bara i verkliga krissituationer, skall göra uttalanden.

Svenska kyrkan har alltmer genom kyrkomöte och läronämnd, kyrkostyrelse och biskopsmöte, faktiskt tagit ställning i etiska frågor. Det gäller till exempel frågor om miljöetik, abort, samboende, biståndsfrågor, kärnvapeninnehav. Här finns dock flera följdfrågor att utreda, till exempel sådana besluts och uttalandens normativa status för kyrkan och den enskilde kyrkomedlemmen. I luthersk tradition har sådana uttalanden i princip setts som vägledande och klargörande undervisning, medan det däremot överlåtits åt den enskilde att ta personlig ställning. Relationen mellan kyrkans och det personliga ställningstagandet behöver klargöras.

I frågor som rör kyrkans praxis kan kyrkan inte undvika att ta ställning, till exempel om dop och medlemskap. Praxisfrågor blir aktuella också i samband med homosexuellas plats i kyrkan, till exempel gällande vigning till kyrkans tjänster, välsignelse och ingående av partnerskap. Bland annat av den anledningen behövs en grundlig genomgång av bibliska, historiska, etiska, liturgiska och andra aspekter inför ett beslut i praxisfrågor. Medan vi kan ha olika uppfattningar i individuetiska frågor måste vi komma överens om en praxis som kan fungera i församlingarna.

III. Kärlek och homosexualitet

Kärlekens stora betydelse

Människor lever och utvecklas i relationer från födelsen till döden. I relationer till andra formas vår självbild och vår livsvärld som vi delar med andra. Enligt kristen tro är detta ett uttryck för Guds avsikt. Vi är skapade till att leva i gemenskap med varandra. Vi är, för att tala med Luther, ”varandras dagliga bröd”.

För att utvecklas behöver vi omsorg, bekräftelse och trygghet. När vi erfar att någon ger oss detta känner vi oss älskade. Att få uppleva sig som älskad är ett fundamentalt mänskligt behov. Kärleken låter oss mogna och växa som människor. Mänsklig erfarenhet och psykologisk kunskap visar att en förutsättning för att en människa ska kunna älska är att hon har upplevt sig själv som älskad, men samtidigt är tillvaron sådan att inte alla får denna erfarenhet eller får den alltför sällan.

När Bibeln skildrar de djupaste relationerna talar den om kärlek. Det är också så Bibeln talar om Gud själv: ”Gud är kärlek”. (1 Joh 4: 8, 16). Liksom Gud är kärlek och Guds relation till människorna i grunden är en kärleksrelation är det också vår möjlighet, uppgift och glädje att leva i kärlek med varandra. Jesus gav i sitt liv det främsta uttrycket för de mänskliga relationernas mening och avsikt: upprättande, uppbyggande, älskande, förlåtande, livgivande och själv-uppoffrande. Det speciella med Guds kärlek märks genom hela Bibeln: själva skapelsen, livet överhuvudtaget och Guds omsorg om människorna är en gåva som inte är motiverad av annat än att Gud älskar. ”Detta är kärleken: inte att vi har älskat Gud utan att han har älskat oss och sänt sin son som försoningsoffer för våra synder.” (1 Joh 4:10).

Alla människor kan få del av denna kärlek och leva i kärleksfulla relationer, oavsett om man lever i äktenskap eller celibat, oavsett om kärleken också tar sig uttryck i den sexuella gemenskapens form eller ej. Det är en uppgift att skapa sådana öppna familjer och sådana alternativa hushållsformer som befrämjar kärleksfulla relationer för alla människor.

Den mänskliga kärleken har, trots sina brister, möjlighet att bli en påminnelse om och ett uttryck för Guds kärlek. Den mänskliga kärleken kan göra Guds kärlek närvarande i människors liv. Kärlek är en ömsesidighetens gåva och uppgift. Kristen tro säger att gåvan och uppgiften kommer från Gud och har två riktningar: inåt i den nära relationen där två människor förenas i gemenskap och samhörighet och utåt, mot den större gemenskapen, där de två älskande lever sitt liv. Deras kärleksrelation kan vara till glädje och tjänst i båda riktningarna. Men kärleken blir alltför lätt romantiserad i vår kultur och alltför lätt sexualiserad. Mänsklig erfarenhet och kristna traditioner vet mer om kärleken mellan två människor som lever ihop: det finns ett försakande för den andres skull och en kontinuerlig kamp mot det egna individualistiska begäret och en solidaritet med den andre, som kan leda till att kärlek och smärta, gemenskap och lidande blir nära sammanvävt.

Kärleken och de goda relationerna är hotade. Det skapelsegivna goda livet är ständigt utmanat av destruktionen i tillvaron. Det onda och synden är en verklighet. All mänsklig interaktion och alla våra attityder kan bli marginaliserande och förtryckande i stället för att befrämja det goda livet. Kärleken kan också ta sig sexuella uttryck. I all sexualitet, oavsett om den är homosexuell eller heterosexuell, finns en risk att den förstör istället för att bygga upp mänskliga relationer. I det nutida samhället finns dessutom en mängd profitörer som exploaterar sexualiteten ekonomiskt. Våld och sexuellt utnyttjande finns både i äktenskap och partnerskap. Idag är en av kyrkans stora uppgifter att motverka missbruket av sexualiteten, att visa på goda förebilder med stabila och kärleksfulla relationer, så att pojkar och flickor får något att pröva sig mot som alternativ till vad de annars möter. Kyrkan visar på en kärlek som är utgivandets och solidaritetens väg.

Kärleken upplevs lika betydelsefull och identitetsskapande för homosexuella som för heterosexuella, och då menar vi kärlek i alla dess olika betydelse. Om man i teori eller praktik vill förhindra eller avråda homosexuella människor från att gå in i berikande kärleksfulla relationer, som också tar sig sexualitetens uttryck, är det att fränkänna homosexuella ett viktigt område av det mänskliga livet. Samtidigt finns i kristna traditioner också sådana erfarenheter som leder till

att det egna begäret får uppges, att man får avstå från mycket för egen del. Att välja mellan dessa vägar är kanske inte i praktiken möjligt för alla, men för den som känner sig kallad finns valet.

Frågan om vad homosexualitet är

Sexualitet låter sig inte förklaras på något entydigt sätt. Detta gäller även den samkönade sexualiteten. Flera olika perspektiv kan anläggas. I facklitteraturen och i den allmänna debatten möter vi individual- och socialpsykologiska förklaringsmodeller lika väl som historiska och kulturella. En avgörande faktor för många är i vilken mån sexuell preferens är biologiskt betingad eller socialt konstruerad. Något entydigt svar på hur det förhåller sig med det föreligger emellertid inte. Inte heller bland dem som själva identifierar sig som homosexuella finns självklara svar på frågan om vad homosexualitet ”är”. Däremot en växande motvilja mot vad som ofta upplevs som förenklade och objektifierande förklaringar.

Eftersom homosexualitet är ett minoritetsfenomen görs heterosexualitet ofta till norm också när homosexualitet skall förklaras. Heterosexualitet tas för självklar och naturlig, homosexualitet definieras genom vad som skiljer den från heterosexualiteten och tenderar att framstå som ”onaturlig” till skillnad från den ”naturliga” (hetero)sexualiteten. Teologiskt uttrycks dessa tankar ofta i termer av ”det skapelsegivna”. Det som anses vara ”naturligt” blir det skapelsegivna och därmed enligt Guds vilja, till skillnad från det som betraktas som ”onaturlig” (homo)sexualitet. Frågan är om vi är hjälpta av att försöka förstå vad homosexualitet ”är” på det här sättet. Att kunna förklara eller veta hur något uppstår säger inte nödvändigtvis något om dess existensberättigande eller värde. Etiskt sett ger inte heller insikten om hur något är beskaffat ett självklart svar på hur man bör förhålla sig till det.

För att göra rättvisa åt det faktum att samkönad attraktion och sexualitet troligtvis har funnits genom hela mänsklighetens historia, är det nödvändigt att ge en vid ”definition” av homosexualitet. Det sexuella begäret finns hos alla människor och det finns ingen anledning att tro att det är skillnad på den sexuella driften hos homosexuella och heterosexuella. Homosexualitet innebär helt enkelt att det sexuella begäret av en eller annan anledning riktar sig mot personer av samma kön. Vissa människor är dessutom bisexuella, det vill säga, de är förmögna att känna sexuell attraktion både för människor av det egna könet och till människor av motsatt kön. Bisexualiteten tycks också den kunna ha både psykologiska, sociologiska och kulturella förklaringar. I vissa kulturer har man uppmuntrat homosexuella relationer av olika slag för den känslomässiga eller romantiska tillfredsställelsens skull, medan samma personer förväntades leva i heterosexuella relationer för fortplantningens och de medborgerliga plikternas skull.

I den kyrkliga debatten om homosexualitet görs ofta en skillnad mellan att ”vara” homosexuell och att ”leva” homosexuellt. Att den homosexuella attraktionen finns som en del av personligheten accepteras av de flesta, men en del menar att det homosexuella *samlivet* är oförenligt med den ordning Gud nedlagt i skapelsen. Med andra ord menar man att ingen kan rå för att man ”är” homosexuell, men människor kan välja vad de gör, och därför är det möjligt att avstå från att leva ut en samkönad sexualitet. Men lika lite som heterosexuella upplever homo- och bisexuella att deras sexuella orientering är något de väljer. Inte heller är det något man kan och/eller vill ändra på. I det historiska avsnittet nedan framgår, att kyrkans gemenskap sällan tagit avstånd från den homosexuella orienteringen, men att man däremot varit mer kritisk till homosexuell tillfredsställelse av det sexuella begäret. Idag är det emellertid för många svårt att låta en sådan distinktion får någon praktisk betydelse.

Om man tar hänsyn till den mångfald av fenomen och beteenden som har förknippats med samkönad kärlek genom historien och den variation av förklaringsmodeller som ständigt används, antingen för att legitimera eller för att förbjuda och skuldbelägga, är det förståeligt om många nu menar, att hela försöket att förklara homosexualiteten är irrelevant: homosexuella finns, och det är inte mer intressant att förklara detta faktum än att förklara heterosexualitetens existens. Den ståndpunkten måste respekteras. Och eftersom det inte föreligger någon teori som lyckas förklara homosexualitet på ett entydigt och övertygande sätt har vi medvetet valt det mer

neutrala uttrycket homosexuell ”orientering” istället för att tala om homosexualitet som ”läggning” eller ”natur”. I våra resonemang har vi menat, att frågan om kyrkan och homosexualiteten egentligen inte handlar om ”de homosexuella”, utan om hur vi som kyrka skall förhålla oss till det faktum, att det bland kyrkans medlemmar finns de som lever i homosexuella relationer. Vi menar också att försöken att *förklara* homosexualiteten inte leder till något automatiskt svar på hur Svenska kyrkan skall förhålla sig till det faktum att en del av kyrkans döpta medlemmar *lever* i homosexuella relationer.

Varför homosexuell?

Vi vill alltså varna för en övertro på värdet av förklaringar när det gäller ställningstagandet till homosexualitet. Ändå vill vi kort beskriva några olika aspekter på förståelsen av homosexualitet. Detta gör vi för att spegla några vanliga argumentationslinjer i debatten. Vi gör inga anspråk på fullständighet eller på att kunna avgöra vad som är hållbart.

En typ av förklaringar utgår ifrån att det finns biologiska faktorer som påverkar uppkomsten av homosexualitet. En variant är att avvikelser i mängden av vissa hormoner vid särskilda tidpunkter under graviditeten kan påverka könsdifferentieringen i hjärnan och kanske inriktningen av den sexuella driften. En annan faktor som skulle kunna ha betydelse är yttre påverkan på modern, till exempel stress, som skulle påverka utsöndringen av hormoner i fosterstadiet. Man har också försökt att upptäcka genetiska komponenter. Indikationer som kan tolkas i denna riktning är bland annat att identiska tvillingar ofta har samma sexuella orientering. Vad som sedan beror på ärftlighet och vad som är ett resultat av uppväxtmiljön är förstås en viktig och komplicerad fråga, som problematiserar den här typen av förklaringar.

Man har dessutom visat på möjliga samband mellan X-kromosomens genetiska kod hos män och den sexuella orienteringen. Vilken betydelse detta kan ha för att förstå fenomenet homosexualitet kompliceras emellertid av förekomsten av den lesbiska orienteringen. Samma komplikation gäller om det manliga könshormonet testosterons betydelse för skillnaden mellan homosexuella och heterosexuella. Eftersom dessa forskningsresultat inte är entydiga, är det mesta man kan säga, att de kan betraktas som möjliga delförklaringar av homosexualiteten hos vissa personer eller grupper av personer.

En annan vanlig typ av förklaringsmodeller är de psykologiska. Vissa skolor, som till exempel behaviorismen, ser mänskligt beteende, också det sexuella, som huvudsakligen inlärt. Den heterosexuella normativiteten beror på samhällets mönster, och homosexualiteten beror på att en person har lärt sig ett avvikande beteende. Det kan handla om vissa förhållanden i den individuella historien, som till exempel otillräckliga eller negativa erfarenheter av att relatera sig till det motsatta könet. Tanken att tidiga erfarenheter av homosexuellt beteende kunde prägla den sexuella orienteringen ifrågasätts dock idag, eftersom tillfälliga homosexuella kontakter i unga år är rätt vanliga oavsett vad den sexuella orienteringen visar sig vara i vuxen ålder. Likaledes har många, både män och kvinnor, som uppfattar sig själva som exklusivt homosexuella i mogen ålder, haft heterosexuella erfarenheter under uppväxten. Enligt behaviorismen är homosexuellt beteende snarare en social företeelse än en fråga om individens psykiska konstitution.

Inom olika psykoanalytiska och psykodynamiska riktningar har man fokuserat på störda familjerelationers betydelse. I den klassiska psykoanalysen talar man om triangelrelationen mellan barnet, fadern och modern, där problem uppstår när modern är dominerande och fadern svag eller frånvarande. Denna teori har emellertid modifierats efterhand. Det kan ifrågasättas om en ”stark moder” och ”svag fader” över huvud taget är att betrakta som ett problem och en ”störning”. Dessutom visar forskningen att också många heterosexuella har vuxit upp med liknande ”störningar” i familjen. Eftersom man i olika psykologiska skolor tidigare byggde sina teorier på observationer av homosexuella som hade sökt hjälp på grund av psykiska problem, har man också efterhand reviderat sina modeller när man tar hänsyn till de många homosexuella som har stabil psykisk hälsa. Det är svårt att hävda någon direkt koppling mellan homosexualitet och psykiska problem i allmänhet. Om en homosexuell person är psykiskt störd och själva homosexualiteten är en komponent i problemen, kan detta vara uttryck för att omgivningens ne-

gativism har internaliserats och skapat ohälsa, snarare än att själva den sexuella orienteringen skulle ha patologisk orsak eller karaktär.

En och samma förklaringsmodell kan emellertid användas på olika sätt och med olika syften. Oftast har biologiska modeller antagits vara mer användbara av dem som vill se homosexualitet som en naturlig variation av mänskligt beteende, även om det är ett minoritetsfenomen. Men dessa etiologier kan också användas som grundval för att utveckla metoder i syfte att ändra på fenomenet genom till exempel genetisk ingenjörskonst. Likaså kan psykologiska modeller tillämpas för att utveckla behandlingsmetoder, men också för att visa att den homosexuella orienteringen under vissa förutsättningar är en möjlig psykologisk variabel bland andra. Samma kommentar kan göras om hela diskussionen om heterosexualitet och homosexualitet som biologisk essens (skapelsegivet och naturligt) eller social konstruktion (inlärnt och kulturellt betingat). Båda teorialternativen kan gynna respektive hota föreställningen om sexualiteten som en stabil del av vad det är att vara människa. Den ena eller den andra förklaringen ger alltså inte i sig tillräckliga argument för att avgöra vad man ska göra med fenomenet. Både en essens och en konstruktion kan påverka eller påverkas av människor. Vi bör därför alltid ha klart för oss i vilket syfte vi söker olika förklaringar till mänskliga fenomen. Kunskap om någontings uppkomst säger inget om dess moraliska värde. Dessutom finns alltid en fördold dimension i varje människa.

IV. Homosexualiteten i Bibeln och kristna traditioner

Analysen och tolkningen av vad Bibeln säger om homosexualitet har gjorts många gånger både i tidigare svenska och utländska dokument och i en omfattande facklitteratur. Här vill vi inte upprepa den detaljerade exegesen av allt relevant material. Vi hänvisar till det som gjorts tidigare och till litteratur som nämns i bibliografin. I stället vill vi ge en översikt över ett urval centrala bibelställen som brukats i diskussionen, kort sammanfatta huvudtolkningarna av dessa och ange några punkter som vi menar är av betydelse för bedömningen av deras relevans idag. Det som följer är alltså en översikt över några bibeltexter som behöver aktualiseras.

Gamla testamentet

Det finns i Gamla testamentet fram för allt två sammanhang som talar om homosexuella handlingar: berättelsen om Sodom och Gomorra i 1 Mos 19:1-13 och helighetsföreskrifterna i 3 Mos 18:22 och 20:13.

I berättelsen om Sodom och Gomorra skildras hur två änglar skickades av Gud för att undersöka hur stor ondskan var i dessa städer. De fick bo hos Lot som var främling i Sodom. När männen i staden fick höra om dessa besökare gick de till Lot och begärde, att han skulle sända ut sina gäster så att männen skulle kunna ”känna” dem. Lot vägrade och erbjöd dem istället sina döttrar, som de skulle få göra vad de ville med. Flickorna blev dock aldrig utlämnade för änglarna räddade Lot ur männens våld, men staden förstördes som straff. Denna berättelse har senare så självklart ansetts handla om homosexuella handlingar, att den på många språk har gett upphov till ordet ”sodomitiska” för homosexuella handlingar och ”sodomit” för en som begår handlingarna.

När det i Gamla testamentet hänvisas till Sodoms straff sägs det emellertid inte att staden straffades på grund av männens homosexualitet. Straffet anses huvudsakligen gälla brott mot gästfrihet eller andra synder av icke-sexuell karaktär. Se till exempel 5 Mos 29:22-28; Jes 3:9; Jer 23:14. Ett möjligt undantag bland hänvisningarna är Hes 16:46-50 som talar om att Sodoms invånare ”bedrev vidrigheter” (*to'eva*), och därmed använder samma ord som återfinns i helighetslagarna i Tredje Moseboken i samband med en rad förbud av sexuell art. ”Gästfrihetstolkningen”, som också Jesus själv enligt Matt 10:15 tycks associera till, är dock den mer allmänna. Den fortsatte bland kristna teologer under de första århundradena, även sedan en sexuell tolkning – om än inte i första hand en homosexuell sådan – från senjudisk tid hade framförts. När Sodoms och Gomorras synd omtalas i Jud v 7 sägs den bestå i ”otukt och onaturligt umgänge”. En vanlig tolkning av det senare begreppet är att det syftar på umgänget mellan människor och änglar.

Det andra viktiga sammanhanget i Gamla testamentet är förbudet ”för en man att ligga med en man som med en kvinna”. Det förekommer på två ställen i helighetsföreskrifterna i Tredje Moseboken. Dessa bibelställen är alldeles tydliga i sitt fördömande av homosexuella handlingar. Det har ändå funnits en livlig diskussion bland exegeter om hur man ska tolka dem och vilken relevans de har för bedömningen av homosexualitet idag. De flesta forskare är överens om att eftersom dessa förbud förekommer i helighetsföreskrifterna måste man ta hänsyn till dem, inte bara som etiska regler i vanlig bemärkelse, utan som regler med kultisk relevans. Det ord som översätts som ”något avskyvärt” (*to'eva*) är en tekniskt term för något rituellt eller etiskt orent. (Jfr. kommentaren om Hes 16:46-50 ovan).

Exegeterna har olika uppfattningar om vilka slutsatser som bör dras av detta. Vissa menar att ordet förmodligen syftar på någon form av tempelprostitution och att det förkastliga i sammanhanget är kopplingen till avgudadyrkan. Andra påpekar att syftet med helighetsföreskrifterna inte bara var att avvärja avgudadyrkan och bevara det israelitiska folkets särart. Den rituella renheten hade med relationen mellan olika sfärer i livet att göra. Det framgår av att andra handlingar förbjuds i samma sammanhang utan koppling till avgudadyrkan. Det gäller till exempel förbuden mot incest och mot att ligga med en kvinna under menstruationen.

Nya testamentet

I de paulinska skrifterna tas frågan om homosexuella handlingar upp i de så kallade lastkatalogerna i 1 Kor 6:9-10 och 1 Tim 1:9-10. I det första fallet hotas de som utövar de uppräknade lasterna med att inte få arva Guds rike. På det andra stället inleds katalogen med ett påstående om att lagen finns för de personer som "lever utan lag och ordning" och inte för de rättfärdiga. Dessa lastkataloger är stiliserade och förmodligen till sin grundstruktur ett imiterande av samtida icke-kristna etiska uppräknningar och den gammaltestamentliga lagen. Det specifikt kristna är att de relateras till frälsningsfrågan, vilket blir särskilt tydligt i brevet till korintierna. Dessa lastkataloger räknar upp ett antal typer av syndare: avgudadyrkare eller hädare, dräpning och ovettiga personer med flera. Bland dessa finns också ett antal personer som ägnar sig åt synd av sexuell art. Uppräknningen ger ingen uttömmande beskrivning av alla typer av synd, som gör att en människa går miste om Guds rike. Det är alltså fråga om exemplifieringar och behöver inte innebära att dessa synd är värre än alla andra.

Bland dem som syndar på ett sexuellt sätt finns de som ägnar sig åt någon form av homosexuella handlingar. I 1 Kor 6:9 har två ord (*malakos* och *arsenokoites*) översatts med "män som ligger med andra män". I den nya bibelöversättningen, Bibel 2000, har man justerat NT 81s översättning och ändrat "homosexualitet" till ovanstående. Ett av dessa två ord (*arsenokoites*) återkommer i 1 Tim 1:10 och har då översatts med samma fras. Båda de grekiska orden har tolkats som syftande på homosexuella, men exegeterna är oense om den exakta betydelsen.

Det första ordet i 1 Kor 6 (*malakos*) betyder ungefär mjuk eller vek. Det grekiska ordet var i antiken inte någon teknisk term för homosexuella – någon sådan term finns för övrigt varken på hebreiska eller grekiska – utan användes om män som mycket tydligt inte var homosexuella utan snarare, med våra mått mätt, skulle anses manliga. Att de beskrevs som "mjuka" med just detta ord behövde inte ha något med sexuell preferens eller feminina karaktäristika att göra. Ordet användes negativt som benämning för moralisk slapphet i allmänhet, men också positivt för "en känslighet" till exempel i relation till konstnärlig förmåga. I samband med homosexualitet kunde ordet användas om den passiva parten i ett förhållande.

Det andra ordet i 1 Kor 6 (*arsenokoites*) är samma ord som i 1 Tim 1:10 har tolkats som en term för den aktiva partnern i en homosexuell relation. Ordet är okänt i den mycket stora grekiskspråkiga litteraturen om samkönad sexualitet även om liknande ord, efter Paulus, i viss utsträckning används av huvudsakligen kristna författare. Ordet går sannolikt tillbaka på formuleringar i Septuagintas översättning av helighetsföreskrifternas förbud mot homosexuella handlingar i Tredje Moseboken (3 Mos 18:22; 20:13).

I 1 Tim 1 omges termen *arsenokoites* av orden *pornos* och *andropodistes*. Det förra ordet betyder en manlig otuktig i allmänhet men kan också användas om en manlig prostituerad. Precis som *malakos* kan tänkas få en specifik mening i 1 Kor 6 på grund av närheten till *arsenokoites*, kan sammanhanget i 1 Tim 1 ge ordet *pornos* en speciell innebörd. Det har lett vissa exegeter till att tolka stället så att det skulle handla om pederastisk prostitution. Detta antagande skulle stödjas av det efterföljande ordet *andropodistes*. Det betyder kidnappare och slavhandlare, som i dåtidens samhälle var en och samma sak, eftersom man kidnappade pojkar och flickor för att sälja dem som slavar. Vackra pojkar och flickor som togs som slavar såldes ofta till prostitution. Detta bibelställe skulle då kunna vara ett fördömande av homosexuell prostitution i alla dess led. Andra exegeter föredrar att tolka 1 Tim 1 mer i relation till dekalogen. Då ges orden en allmännare innebörd som inte utesluter att det handlar om pederastisk prostitution, men samtidigt menar man att utsagorna är mer generella än så.

På grund av det ovanliga i dessa uttryck i den paulinska traditionen är det svårt att säga vilken mer exakt betydelse de har för att förstå Paulus hållning till homosexualiteten i allmänhet, även om de i kyrkans tolkningstradition generellt har ansetts syfta just på homosexuella handlingar. Osäkerhet bekräftas av den fortsatta tolkningshistorien. Under de första fyra hundra årens diskussioner bland kristna grekiskspråkiga kyrkofäder och senare latinska om homosexualitetens omoraliska karaktär, hänvisades det aldrig till dessa ställen i 1 Kor 6 och 1 Tim 1. Det skedde inte ens bland de teologer som särskilt enträget avvisade homosexualitet, som till exempel Johannes Chrysostomos och Augustinus.

Genom att problematisera dessa bibelställens relevans för frågan om vår tids homosexualitet, motverkas tendensen att identifiera homosexualitet som en särskilt svår synd. Det gäller speciellt motiveringen att den som ägnar sig åt samkönad sexualitet, enligt 1 Kor 6, skulle gå miste om Guds rike. Det har sällan funnits en benägenhet i det allmänna kristna medvetandet att förknippa andra synder i katalogen med risken att inte ärva Guds rike. Detta trots att det faktiskt står så även om tjuvaktiga eller själviska människor och drinkare. Det förefaller inte meningsfullt att särskilt betona de homosexuellas synd. Om alla de synder som nämns förutsätts dock att de tillhör en förgången tid.

Det finns dock ett nytestamentligt ställe som mycket tydligt tar avstånd från homosexuella handlingar. Det är Rom 1:18-32. Paulus diskuterar här människors möjlighet att lära känna Gud. Han menar att alla människor genom skapelsen har möjlighet att ana vem Gud är, och därför finns det ingen ursäkt för dem som har hemfallit åt avgudadyrkan och tillber det skapade. En konsekvens av detta är att de började ägna sig åt ett omoraliskt liv i största allmänhet. Detta liv är på samma gång straffet för deras ovilja att erkänna den sanna Guden. Genom sitt omoraliska liv straffar de sig själva. De bytte ut det naturliga sexuella umgänget mot att kvinnor låg med kvinnor – detta är enda gången lesbiska relationer berörs i Bibeln – och män med män. Tankegången verkar vara enkel och klar, men det finns flera olika tolkningsproblem. Det gäller till exempel vilka människor som avses och om det syftar på tempelprostitution eller på homosexuella handlingar i allmänhet.

En viktig fråga i sammanhanget är också vad som menas med ordet ”onaturligt”. Det grekiska uttrycket (*para fysin*) i texten kan betyda både mot naturen och ovanligt. Gäller det en konkret artbestämd natur – ett så kallat realistiskt naturbegrepp – eller en allmän naturlag – ett så kallat idealistiskt naturbegrepp? Vissa har velat se språkliga anspelningar till skapelseberättelsen som skulle visa att Paulus har en tydlig uppfattning om skapelseordningen. Andra har diskuterat om Paulus gjorde en distinktion mellan homosexuell orientering och homosexuellt beteende. Denna tanke, som motsvarar vår moderna distinktion, finns i hellenistisk filosofi, till exempel hos Aristoteles, men i den judiska miljön tycks den vara okänd. Paulus bakgrund gör att han kanske kunde känna till detta, men det förefaller lika sannolikt att han inte gjorde denna skillnad. Paulus tystnad på den här punkten gör det viktigt att inte övertolka åt vare sig det ena eller andra hållet.

Sammanfattningsvis finns det två vanliga typer av ståndpunkter om Romarbrevets betydelse för bedömningen av homosexualitet. Den ena anser att Paulus avvisar alla homosexuella handlingar för att de är en konsekvens av det allmänna avfallet ifrån Gud. Detta avfall kommer till uttryck också på andra områden, vilket Paulus utvecklar längre fram i Romarbrevet. Det är emot den naturordning för människors sexuella samlevnad som Gud har bestämt oavsett hur man ur filosofisk synpunkt förstår naturbegreppet.

Den andra ståndpunkten ser Paulus framställning som en etisk bedömning av konkreta fenomen i hans egen samtid. Detta i ljuset av hans grundtanke om att avfallet från Gud är grunden i all synd eftersom människan har möjlighet att förstå vem Gud är och vad Gud vill. De konkreta fenomen som här berörs kan antingen vara homosexuella handlingar, som på ett eller annat sätt är relaterade till hednisk kult eller den allmänna lössläpptheten som tog sig uttryck i att människor, som likaväl kunde ägna sig åt ”naturlig” sexualitet ändå ägnade sig åt homosexuella handlingar. Slutsatsen av denna tolkning är att om en viss form av homosexualitet inte motsvarar Paulus förståelse av homosexualitet, i betydelsen att den inte är uttryck för avfall från Gud eller för promiskuitet över könsgränserna, så kan inte Paulus fördömande hållning anses generellt tillämplig.

Slutsatsen blir då, som antytts, att bibeltexterna förvisso tar avstånd från homosexuella handlingar i sitt givna sammanhang, men vilken homosexualitet det gäller råder det olika meningar om. Kyrkan bör inte tona ner det förhållandet att vissa bibeltexter entydigt tycks ta avstånd från homosexuella handlingar. Detta måste i stället klargöras och tas ställning till. Den som bara lättvindigt går förbi detta gör inte allvar av Bibelns normativa och nutidskritiska funktion. Däremot får man inte heller ignorera att homosexualiteten i Bibeln inte har den karaktär av särskilt allvarlig etisk fråga som man många gånger har tillskrivit den.

Kyrkans historia

Homosexuell orientering såväl som homosexuell samlevnad är inte någon modern företeelse. Genom hela kyrkans historia finns exempel på homosexualitet i såväl det omgivande samhället som i kyrkan. Att själva ordet är modernt betyder inte att företeelsen som sådan är det. Såväl texter som tar avstånd från homosexuell samlevnad som olika exempel på djupa känslomässiga relationer mellan personer av samma kön ofta uttryckta i passionerat kärleksspråk visar på en historia som för många är relativt okänd. Detta betyder inte att den samkönade kärleken helt förnekats. Tvärtom har den inte minst i de enkönade monastiska sammanhangen varit välkänd.

I den hellenistiska kultur i vilken den kristna kyrkan formades var homosexualitet ett både välkänt, omtalat och inom bestämda ramar samhällsligt accepterat fenomen. Med sin bakgrund i judisk tradition och dess etik tog de första kristna avstånd från homosexuell samlevnad, liksom för övrigt all sexuell samlevnad utanför äktenskapet. Under inflytande av den grekiska filosofiska traditionen och dess betoning av dygder och laster försköts emellertid centrum för diskussionerna till det sexuella begäret och frågan om hur det skall och kan tyglas. Sexualiteten placerades därmed in i samma sammanhang som andra kroppsliga drifter. Med bakgrund i den nytestamentliga betoningen av vikten av att försaka, av nödvändigheten av att tygla de kroppsliga begärens och av friheten från lustans slaveri kom den tidiga kyrkan att präglas av den asketiska tendensen i samtidens allmänna filosofiska tradition. Därmed kom de bibliska argumenten mot homosexuell samlevnad med deras betoning av familjen och folket och vad som är naturligt och onaturligt att trängas undan av kraven på att rikta blicken från ett sökande av jordiska ting och jordisk njutning till det som ansågs mer verkligt och bestående. Samtidigt som man tog avstånd från ett förkastande av materien och kroppen som något oväsentligt eller till och med ont, betonades den kristnes ansvar för inte bara själens utan också kroppens helgande.

I synen på sexualiteten uppstod snart en spänning mellan dem som menade att den kristne som förmäld med Kristus och medborgare i himmelen helt skulle avstå från sexuella relationer, och dem som bejakade sexualiteten under förutsättning att den hölls inom äktenskapet och omgärdades med tydliga regler. Ur denna spänning växte en i den kristna traditionen bestående dualitet mellan den ordinarie kristnes livsförhållanden och det monastiska livets villkor. Askesen, inklusive sexuell avhållsamhet, behöll dock en plats även utanför det monastiska livet i och med de kyrkliga fasteperioderna.

Inte minst från fornkyrkans tid finns mängder av belägg för att man var klart medveten om att det sexuella begäret kunde riktas mot personer av samma kön och tillfredsställas genom samkönad sexualitet. Även om homosexuell samlevnad intar en relativt undanskymd plats i fornkyrkliga predikningar och lastkataloger är det ingen tvekan om att kyrkan tog avstånd från denna, liksom all annan sexuell samlevnad utanför äktenskapet. Men det är framförallt i monastiska texter som vi möter en mer utförlig kritik av homosexuella handlingar liksom olika regler vars innebörd var att förhindra risken för att homosexuell attraktion ledde till homosexuell samlevnad.

De tydligaste positiva beläggen för homosexuell orientering bland kristna återfinns även den i monastiska texter. Även om man, åtminstone offentligt, helt tog avstånd från alla homosexuella handlingar, kan man se en obruten linje från de grekiska filosofskolornas homoerotiska relationer och språkbruk in i den monastiska traditionen. Här finns otaliga exempel på en djup känslomässig bindning inte minst mellan män, företrädesvis mellan en äldre lärare och en eller flera yngre elever. Denna beskrivs under medeltiden ofta med hjälp av anspelningar på och bruk av antika texter och uttryck hämtade från homosexuella sammanhang. Men även utanför de strikt monastiska sammanhangen finner vi exempel på en så nära vänskap och emotionell bindning mellan personer av samma kön, att vi kan tala om uttryck för homosexuell orientering.

Trots alla kyrkliga avståndstaganden från homosexuell samlevnad har det tvevelsutän ändå förekommit sådan, såväl i monastiska sammanhang som utanför. Det finns få belägg som tyder på att sådant bestraffats särskilt hårt, utom möjligen under vissa tider av sträng monastisk reform. Att homosexuell samlevnad förekom och tidvis stillatigande accepterades i de högre samhällsskikten är tydligt. Modern debatt inom forskning kring homosexualitetens historia och plats i kyrkohistorien, visar hur svårt det är att dra säkra slutsatser utifrån ett bräckligt och ofta tve-

digt källmaterial. Tolkningsproblemen uppstår inte minst genom avsaknaden av omnämnande av homosexuell orientering och homosexuell samlevnad. Varken tydlig lagstiftning och kritik mot homosexualitet, eller brist på lagstiftning och kritik, kan utan vidare tas till intäkt för en bestämd utbredning eller förekomst av homosexuella relationer. Det finns dock skäl att tro att reformationen och framväxten av det moderna borgerliga samhället gav mindre utrymme åt homosexuell orientering än vad som tidigare varit fallet. Det är också tydligt att lagstiftning mot homosexualitet, och inte minst sjukdomsstämplingen, huvudsakligen är moderna företeelser.

Genomgången av det bibliska materialet och kristen tradition visar, att båda dessa storheter har formats i en spänningsfylld relation med omgivningen vid olika tidpunkter. Den kristna traditionen har inte bara varit en upprepning av innehållet i de bibliska texterna, utan har också styrts av andra faktorer. Homosexualitet visar sig ha uppfattats olika under kyrkans historia beroende på olika situationer, men också på grund av att man har uppfattat olika bibelställets innebörd och tillämpbarhet olika. Traditionen lär oss att en enda och enhetlig uppfattning och praxis knappast har funnits.

V. Vägar till kristen etik

Om kristen etik och dess källor

Efter behandlingen av kärlek och homosexualitet, några bibeltexter och kyrkans historia, är uppgiften nu att på ett mer systematiskt sätt ge underlag för temat med fokus på etiken. Ordet etik ger ibland associationer till enstaka moraliska bud som till exempel ”du skall inte ljuga” eller till etiska system och teorier. Här används det i en mycket vidare mening. Ytterst gäller det frågor om vad som överhuvud är moraliskt gott och ont, hur vi skall leva, vilka värden vi vill befrämja, vilka handlingar som är rätta och orätta, hur en god människa är beskaffad med dygder, sinnelag och motiv och hur ett gott samhälle ser ut. Olika religioner och andra traditioner ger olika svar på detta. Etiken får därmed ses i nära samband med människosyn och samhälls-syn och för den kristna etikens del i nära samband med en kristen syn på tillvaron, människan och kristen troslära överhuvud.

En kristen etik ser vi således inte som en samling enskilda moraliska regler men inte heller som bara en abstrakt teori. I verkligheten finns kristen etik bland levande människor, i församlingar och kyrkor och olika samhällen och kulturer. En kristen etik är inte heller detsamma som en moralistisk livshållning. Moralismen är den positiva moralbildningens avigsida. En kristen etik är i grunden en positiv moralbildning i det goda livets, människornas och den goda samlevnadens tjänst. Denna bakgrund finns hela tiden som en förutsättning för de mer principiella resonemang som förs i detta kapitel.

Att vi här skriver om *kristen* etik betyder inte att denna etik med nödvändighet skiljer sig från annan etik. Många menar tvärtom att det inte finns någon unik kristen etik utan att det finns en allmänmänsklig etik, som sammanfaller med kristen etik och som förenar kulturer och religioner. Vi tar inte ställning till den stora frågan här. Vi utgår från att etik är ett allmänmänskligt fenomen och att det finns omfattande gemenskaper i etiska frågor tvärs över religions- och kulturgränser, men vi tar inte upp frågor om hur olika etiska synsätt skiljer sig från varandra. Uppgiften är i stället att ange några karakteristiska egenskaper i en kristen etik och tillämpa dessa i frågor om homosexuella i kyrkan.

En kristen etik växer fram i de levande religiösa traditioner och gemenskaper som de kristna kyrkorna utgör, men kyrkor och enskilda troende lever och utvecklas också i sociala och kulturella sammanhang och formas ofrånkomligen av dessa. Det är en förklaring till att det finns en rik variation och mångfald inom det vida fenomen som här kallas kristen etik. En annan förklaring är att det redan i Bibeln finns en mångfald bitvis divergerande etiska ställningstaganden som traderats vidare av olika kristna deltraditioner. Några använder temat att leva i Kristi efterföljd, andra betonar friheten från lagen medan bergspredikan eller den egna samvetsövertygelsen är temat för andra. Det finns en mångfald inom det som kallas kristen etik, samtidigt som det måste finnas vissa gemensamma och grundläggande inslag för att etiken skall kunna kallas kristen.

En kristen etik växer således fram på grundval av en kombination av olika källor. Ett i praktiken vanligt sätt är att en kyrka eller en församling utgör en gemenskap där människor bildar sig sin uppfattning i etikfrågor. Man deltar i gudstjänsten, hör evangeliet förkunnas, delar gemenskapen med andra i vardag och samtal och lever i övrigt sitt samhälleliga liv. I detta sammanhang formas uppfattningar, till exempel om rika och fattiga i världen och om homosexuella i församlingen. Det är fullt rimligt att det går till just så, att förnuft, känsla, vilja och nutida erfarenheter, fakta och kunskaper i kyrkor och samhälle och inte minst i den enskildes eget liv utgör viktiga orienteringspunkter. Man kan då komma fram till uppfattningar som avviker från såväl viss praxis i samhället som uppfattningar inom Bibeln och traditionens synsätt. Det är likaså fullt rimligt att kyrkornas traditioner får ha betydelse. I det ekumeniska samtalet lär vi av varandras traditioner. Vi får ett dynamiskt förhållande till vår egen lutherska tradition först då vi på allvar studerar den och förhåller oss till den.

Vidare utgör Bibeln ett centralt fokus i framväxten av nutida kristen etik, men Bibeln är för det första inte entydig utan den används alltid tolkad. För det andra är det dessutom inte självklart hur Bibelns alla texter kan och bör göras förpliktande för det etiska ställningstagandet.

Ofta är en nästan ensidig uppmärksamhet fäst vid Bibelns roll i en nutida kristen etik, inte minst i debatten om homosexuella och kyrkan, men alla etikens källor bör uppmärksammas. Med tanke på Bibelns betydelse i debatten och behovet att utreda dess plats i nutida kristen etik, inte minst i luthersk tradition, tar vi först upp relationen mellan biblisk etik och kristen etik.

Bibeln och kristen etik

För kristna kyrkor utgör Bibeln ett levande, dynamiskt vittnesbörd om den gudomliga närvaro som förmår omforma människor, deras tro och liv. Den speglar ett på en gång historiskt och tidsöverskridande skeende som är vida större än det bibelbokens pärmar förmår rymma. I den bibliska uppenbarelsen möter Gud även idag enskilda troende och kyrkan med liv av sitt liv. I vår lutherska tradition erinrar vi gärna om hur de bibliska skrifterna och deras innehåll blir levandegjorda först när de förkunnas med Kristus som centrum. När Guds Ord i den Heliga Skrift blir ett aktualiserat tilltal lever bibelordet upp på nytt och blir ett för varje tids människor levande ord (*viva vox*) som ger frälsning och del av Guds eget liv. Över detta levande ord förfogar ingen människa.

I psalmer, historiska berättelser, teologiska framställningar, poetiska aktstycken, brev och liknelser finns en rikedom som kyrkan i alla tider tolkat i ljuset av den centrala Kristushändelsen. Bibeln rymmer ett unikt vittnesbörd om Guds handlingar i historien och de första och vägledande vittnesbörden om Jesus från Nasaret, som bekänns som Kristus och är kyrkans och trons centrum. När vi i fortsättningen behandlar Bibelns roll för en kristen etik, sker det mot bakgrund av denna vidare och här antydda förståelse.

Det levande skriftordet ställer krav på lyhördhet och kritisk rannsakan. Det möter oss som tilltal, som berättelser eller på andra och mycket varierade sätt. Det utmanar till reaktion, inlevelse och dialog- eller till motsägelse. Det har en korrigerande funktion men lämnar öppet för fortsatt tolkning. Det drabbar och ger nya perspektiv. Texterna har ofta mångdimensionella innebörder, fördolda djup och sammanhang, som visar sig först för den som söker. Samtidigt som vi tolkar och använder Bibeln finns hela tiden den andra aspekten: det är Skriften som talar till oss - utan att vi först bestämmer oss för vad den får säga.

I bibel användningen finns också, ibland utsagt, den dialektiken att det å ena sidan är vi – användarna – som tilldelar Bibeln och dess enskilda delar den betydelse och auktoritet vi menar den bör ha. Om vi till exempel menar, som vi tidigare gjort, att kärlek i allsidig mening är något centralt i människors liv, ökar vår benägenhet att tillskriva texter om kärlek större betydelse än andra texter. Å andra sidan är det viktigt att så långt möjligt klargöra och ta hänsyn till texternas innebörd, varvid inte minst de intersubjektivt prövbara kunskaper och metoder som bibelvetenskapen ger är ofrånkomliga. Det är också viktigt att vara öppen för att bibel användningen kan leda till något oväntat; vad det innebär är inte givet på förhand.

Hur skall Bibeln användas när det gäller etiska ställningstaganden? Vi vill visa på några inslag i en framkomlig väg, som vidareför vad vi uppfattar som ett allmänskristet och evangeliskt lutherskt synsätt. En sådan väg måste försöka undvika inte bara en fundamentalistisk eller strängt biblicistisk hållning, som tillmäter varje biblisk utsaga en direkt normativ betydelse utan också tolkningar, som låter nutida synsätt hindra bibelordets kritiska och drabbande funktion. Kyrkan kan inte grunda sitt ställningstagande till homosexuella i kyrkan vare sig på enstaka bibelcitat eller enbart på en allmän moraluppfattning. Målet är att söka en position som förenar en genomarbetad bibel trohet med en genomarbetad nutida användning och tolkning av bibeltexterna.

Bibelns centrum och dess etiska grundnorm

Möjligheten att finna något i Bibeln som är mer centralt än annat är således inte bara beroende av texterna själva utan också och i hög grad av hur Bibeln tolkas och används. Distinktionen mellan centrum och periferi hjälper oss att hålla det viktiga i sikte utan att varje enskild text pla-

ceras in i en på förhand uppgjord skala och utan att periferi uppfattas som något oviktigt, men somligt tillmäts större vikt än annat och får bidra till att tolka det övriga. Ibland är det svårt att avgöra vad som är huvudsak och bisak, men i Paulus och Luthers efterföljd kan vi och måste vi söka göra detta.

Vi har redan nämnt att Kristushändelsen är ett centrerande fokus. Den till synes självklara uppfattningen att det finns ett gammalt och ett nytt testamente är redan detta en kristen tolkning liksom tolkningen att Gamla testamentet pekar fram mot Kristus och att Nya testamentet har sitt centrum i Kristus. Bibelns centrum förläggs enligt allmänskristen tolkning till Guds handlande genom Jesus från Nasaret, bekänd som Kristus, samt till budskapet om honom, hans död och uppståndelse och människans frälsning – det som kallas evangelium. Utgångspunkten är att allt annat skall förstås i ljuset av detta centrum, också alla frågor om homosexuella i kyrkan. Vid en eventuell konflikt inom det bibliska materialet eller mellan bibelordet och nutida förhållanden är det detta centrum, detta evangelium, som har tolkningsföreträde. I en nutida kristen tro och etik behöver detta bibliska centrum komma till sin rätt.

Texterna rymmer olika sätt att uttrycka detta centrala, varvid varje tolkning får sin särskilda profil. Till exempel finns temata som rättfärdiggörelse genom tro, liv-död, frihet-ofrihet, kärlek och försoning. Detta visar på en mångsidig möjlighet att använda Bibeln men också på det preliminära i att försöka förstå och beskriva Gud och Guds gärningar. Jesu undervisning, sändning och person kan inte helt förklaras eller förstås med hjälp av olika dogmatiska eller etiska teorier. Den har något ogripbart över sig - ett mysterium som utläggs på olika sätt i bibeltexterna och genom kristenhetens historia. Den tolkades och kyrkans situation och för övrigt hela den kulturella bakgrunden har som visats stor betydelse för vad som kommer ut av bibel användningen.

Om vi koncentrerar oss till biblisk etik finns en exegetiskt väl belagd grundnorm, nämligen den som formulerats i det dubbla kärleksbudet sådant det är utlagt i Jesu undervisning och manifesterat i hans liv. Kärleksbudet tydliggör den bibliska, och därmed den kristna, etikens tre poler: Jesus visar tydligt hur Gud, medmänniskan och den enskilda individen alla är delar av etiken. Gud är centrum i människans liv och älskas över allting. Den negativa bundenheten vid världen och dess värdeskalor överges därmed. Medmänniskan (nästan) skall älskas, i synnerhet om hon är i nöd. Kravet på den enskilda individen är allomfattande, genomgripande, och manar till personlig omvändelse till kärleksfulla handlingar, till ett kärleksfullt förhållningssätt och ett liv i Kristi efterföljd. Det är också en uppgift att vårda den egna personens växt och mognad. Det är utifrån denna grundhållning som varje enskild del i den kristna etiken sedan får bedömas, och detta gäller också alla frågor om homosexuella i kyrkan.

Denna tolkningsprincip utgörs således av kärleksbudet och Jesu egen undervisning och förebildliga handlande, i de episka berättelserna, liknelserna, stridssamtalen, eller i större talsamlingar som exempelvis bergspredikan. Urkyrkans teologer drar konsekvenser av Jesu etiska undervisning och låter oss komma närmare de första kristnas sätt att förstå Jesus. Kristen etik utgår således från att kärleksbudet sådant det är utlagt i Jesu etiska exempel och undervisning har en fundamental plats. Det utgör ett kritiskt korrektiv mot olika slags nutida etik och ingen etik som bryter mot detta kan kallas kristen. Detta gäller därmed också som en grund i frågor om homosexuella i kyrkans gemenskap. Därmed är inte sagt att allting i kristen etik ”reduceras” till kärleksbudet eller att det typiska i kristen etik är kärleksbudet isolerat från allt annat. Det ses här just som en grundläggande utgångspunkt i all kristen etik, vare sig denna gäller sinnelaget, dygdena, värdena eller normerna, och det hör ofrånkomligen samman med allt annat i kristen tro och kyrkans liv.

Synsättet innebär naturligtvis en styrning av det väldiga bibelmaterialet, en sovring och tolkning. Men samtidigt som vi behöver inta en tolkande hållning måste vi undvika att pressa in texterna i mönster som tar bort det motsägelsefulla och obegripliga. Vi erinrar om att det också är Bibeln som tolkar våra liv. Bibelns betydelse för människor som lever i den på många sätt motsägelsefulla tillvaron får inte offras för en princip skull.

Just kombinationen av centrum och kreativ mångfald förmår ta tillvara och uttrycka Skriftens och det kristna livets rikedom. Kontrasterna möter redan i det bibliska materialet och fortsätter genom hela kyrkans historia. Ortodoxa, katolska, protestantiska och evangelikala kyrkor är på olika sätt uttryck för en nutida mångfald med bibliska rötter. Lika litet som vi är beredda

att avfärda delar av dessa kyrkotraditioners specifika andliga arv och identitet är vi beredda att ge Johannesevangeliet rätt och Matteusevangeliet fel. En sådan enhet i mångfalden är förebildlig också för nutida kristen etik. Ingen enskild teolog eller tradition förmår fånga eller tolka det bibliska materialets rikedomar, dess bredd och djup.

Till en bibeltrogen kristendom hör därför att på ett ansvarsfullt sätt handskas med kombinationen av mångfald och enhet, centrum och periferi. Nutida kristna som reagerar mot en ensidig auktoritär trostolkning söker sig gärna till mångfalden som en befriande position, medan de som lever i en profillös mångfald utan klart centrum hellre söker entydiga kriterier för vad kristendom överhuvudtaget är. Till dem som ensidigt hävdar bibeltolkningsprocessens mångfald behöver frågan om enhet och grundkriterier ställas. Till dem som förfäktar en enda tolkning som den rätta bör bibeltexternas konstitutiva mångfald lyftas fram. Detta bör framhållas också i kyrkans nutida behandling av homosexuella i kyrkan.

Ett exempel på tillämpningen av goda tolkningsprinciper utgör strävan att söka skilja mellan generellt och situationsbestämt. Bibeltexten rymmer utsagor av mer övergripande natur vilka, trots sin kontextbundna tillkomst, inte är lika förknippade med en specifik situation som andra. Sådana generella utsagor är ofta relaterade till Jesus: "Lev värdigt Kristi evangelium" (Fil 1:27), "Låt det sinnelag råda hos er som också fanns hos Kristus Jesus" (Fil 2:5). Detta generella är tveklöst viktigt att tillämpa också på hur homosexuella och heterosexuella bemöter varandra. Andra utsagor är allmänhetiska: "Öppna inte munnen för ofruktbart prat utan säg bara sådant som tjänar till att bygga upp där det behövs, så att det blir till välsignelse för dem som hör på." (Ef 4:29). Några förutsätter en naturlig ordning eller stark social-religiös sedvänja, till exempel utsagor om kvinnors hårprydnad. Texterna om "homosexualitet" bygger på vad respektive författare uppfattade som antingen en naturlig ordning eller möjligen social sedvänja, som ofta bedömdes sammanfalla med Guds vilja. På likartat sätt är det med texter om till exempel kvinnors underordning under män.

En del etiska utsagor är mer bundna till vissa specifika situationer och får sitt innehåll av dessa. Ett exempel utgör Paulus förmaningar till de yngre änkor: "Jag vill därför att yngre änkor skall gifta om sig, föda barn och sköta sina hus, så att man inte talar illa om dem och fienden får sitt tillfälle". (1 Tim 5:14) Det generella i uppmaningen är naturligtvis att en (kristen) människa bör visa konkret omsorg om sin medmänniska, just i hennes situation. Paulus förmanar änkor att gifta om sig så att deras sociala situation blev ordnad. Tolkningen är här att det generella är normativt och det situationsbestämde är exempel på hur Paulus tillämpade det generella i en bestämd situation, samtidigt som hans egen specifika tillämpning av denna generella regel inte behöver vara direkt normativ i sig. Den citerade utsagan bör snarare ses som en illustration av hur man vid den aktuella tiden tog ställning till en generell och även i nuet normativ norm om att ta socialt ansvar för dem som är i behov av hjälp.

När det heter att man skall "underordna sig och lyda makthavare och myndigheter" (Titus 3:1) var det kanske ett klokt råd för de första kristna, men knappast en princip som kan uppfattas gälla generellt och i situationer av despotism och institutionellt övervåld. Redan i Uppenbarelseboken möter en annan hållning till överheten just på grund av att situationen förändrats för de kristna. Den debatt är angelägen som syftar till en reflexion om vad som är generellt respektive situationsbestämt och som ställer frågan om denna distinktion verkligen går att upprätthålla så klart. Samtalet rör centrala tolkningsfrågor och behöver hållas levande i kyrkor och samfund. Motsvarande samtal behöver föras om texterna om "homosexualitet".

Tolkning i Bibeln

Lika mycket som att studera textens innebörd behöver man studera vilka tolkningsnycklar de bibliska författarna och redaktörerna själva anger och faktiskt använder. Det är lärorikt att undersöka hur till exempel Paulus tolkar och tar ställning i en rad etiska frågor, när han skulle avgöra vad det nya "kristna" skulle innebära vare sig det gällde kvinnans ställning, kostregler, äktenskap eller skilsmässa eller det som kallas homosexualitet, för att nämna några exempel. Aposteln väger här olika värden mot varandra och tolkar utifrån ett tydligt centrum, utifrån

evangeliet. Ställd inför konkreta problem gör Paulus olika etiska överväganden och argumenterar utifrån skilda ståndpunkter grundade i synen på skapelsen, sedvänjan, omgivningens krav eller, i den mån sådana finns att tillgå, utifrån Jesu egna ord. Så är det också i de paulinska texterna om homosexualitet.

Konflikten om omskärelsen är ett viktigt exempel på hur man argumenterat och tagit ställning i en komplicerad tolkningsfråga. Paulus hävdade här sin ståndpunkt gentemot trosfränderna i Jerusalem – de som hade tolkningsföreträde. Mot dem anförde han vad han kallade evangeliets sanning; den om att man i denna fråga inte behövde ta omvägen över lagen för att bli kristen. Det var en stor och djärv nytolkning och något på vilket urkyrkan höll på att spricka.

I analogi med detta menar vi att bibeltrogen kristendom förutsätter ett förhållningssätt som i enlighet med Paulus och andra nytestamentliga teologers föredöme bejakar en aktiv nytolkning. Det innebär till exempel att utsäga det centrala och givna på ett nytt sätt utan att den innebörd man uppfattat går förlorad. Poängen är därmed att ibland bör vi göra som Paulus gör och inte alltid bara upprepa vad han säger. Att arbeta som Paulus *gör* innebär i frågor om homosexualitet och kyrka en öppenhet för att vi skulle kunna komma fram till något annat än vad Paulus själv gjorde. Bibeln fungerar därmed också som en förebild för *hur* vår tro och etik formas, inte bara för vad tron och etiken innehåller. Precis som det var för dem som ligger bakom bibeltexterna, är det för oss idag, en uppgift att tillsammans komma fram till vad ett liv nära Gud och i Kristi efterföljd betyder.

Den nödvändiga bibelanalysen

Bibelbrukaren behöver så långt möjligt bli medveten om sin egen position och uppmärksamma sin egen förförståelse i samspelet mellan tolkare och text. Insikten om den egna positionens betydelse får inte leda till relativism och subjektivism. Till sin hjälp behöver man därför ta de väl utarbetade tolkningsmetoder som syftar till att övervinna subjektivism och relativism i syfte att uppnå intersubjektiv prövbarhet. Ett sätt att göra detta är att förvissa sig om att tolkarna är överens om vilka tolkningskriterier som bör gälla.

Den bibelvetenskapliga och historiskt kritiska analysen utgör ett exempel på metoder som utvecklats i syfte att undvika godtycke och relativitet. Varje allvarligt syftande bibeltolkare, som på ett trovärdigt sätt önskar tillämpa bibliska texter på nutida frågor, måste kunna redovisa prövbara skäl och kriterier för sin tolkning. Ett avgörande skall föregås av en omsorgsfull analys av relevanta texter. Därför är en noggrann exegetisk och historisk analys av Bibelns texter nödvändig och ofrånkomligt, men inte tillräcklig.

Bibeln och andra källor

Kristen etik har som anförts flera utgångspunkter. Det är nödvändigt att överväga hur källorna förhåller sig till varandra och särskilt hur Bibeln skall ses i relation till de andra. Här finns inga enkla regler att tillgå som omedelbart löser alla tolkningsproblem.

Traditionen är en viktig del av den verklighet varje kyrka lever i. Den egna traditionen påverkar vår uppfattning. Men det egendomliga inträffar att traditionen främst bygger på Bibeln samtidigt som vi läser den med traditionens glasögon och därför får traditionens syn på Bibeln. Men på samma gång kan Bibelns texter, i all sin mångfald och enhet, själva verka som den främste förnyaren för traditionens eventuella ensidighet. Denna relation mellan Bibel och tradition bör hållas levande.

Luther avsåg så vitt vi förstår inte skapa en lutherdom, bara att reformera kyrkan. Gentemot traditionens läroutveckling satte han Bibeln som auktoritet, det vill säga Bibeln enligt hans egen tolkning med läran om rättfärdiggörelse av nåd genom tro i centrum. ”Skriften allena” blev den i senare luthersk tradition dominerande principen. Bibeln kom på detta sätt att få en starkt normativ ställning, något som sedan fortlevt i luthersk tradition. Samtidigt blev det lutherska självt efterhand en tradition och en i de lutherska kyrkorna starkt normativ tradition. Detta visar det

nödvändiga samspel som alltid finns och som måste tas med i det teologiska tänkandet – en insikt som behöver präglade även ett lutherskt betraktelsesätt så att en förenklad skriftprincip uppges och ett samtal påbörjas om vari en luthersk tradition består, särskilt vad avser bibeltolkningsfrågor.

Nutida kristna har en uppgift i att lära känna traditionen så att man kan få en dynamisk relation till den. Den nutida Svenska kyrkan har mycket att lära av att gå tillbaka till Luthers synsätt men samtidigt får man kontinuerligt revidera och till och med ta avstånd från traditionens tidigare tolkningar. Svenska kyrkan kan till exempel lika litet som andra kyrkor berömma sig av att ha protesterat mot eller givit ett alternativ till samhällets diskriminering av homosexuella. Tvärtom har bibelord under stora delar av den lutherska Svenska kyrkans historia anförts som skäl för bestraffning av homosexuella handlingar. Här behöver kyrkan snarast göra upp med och förnya sin tradition. Vilken uppfattning vi än har om homosexualitet kan diskriminering och våld mot homosexuella aldrig rättfärdigas. Kristen kärlek kräver tvärtom att utsatta människor skall värnas.

Kristna kyrkors och människors övertygelser ändrar sig genom historien. Det är en naturlig del av en levande religiös tradition. Så har det exempelvis varit i synen på slaveriet, kvinnans underordning, demokrati, dödsstraff, krigföring. Uppfattningen om homosexualitet genomgår idag en sådan förändring både i kyrkor och samfund och i samhället. Idag finns erfarenheter av homosexuellt partnerskap och homosexuell samlevnad på ett sätt som inte fanns under biblisk tid och under historien i övrigt. Detta påverkar vår etiska bedömning och bör få göra det. Människors ärliga övertygelser måste tas på djupaste allvar, och detta gäller även de olika uppfattningar som finns om kyrkan och etiken, givet att uppfattningarna rör sig inom det som här antytts som det centrala och nödvändiga för en kristen etik.

Till nutida övertygelser hör som visats även de erfarenheter och kunskaper en kristen församling och en enskild kristen får i sitt dagliga liv, i bön, gudstjänst, vardagens arbete och i gemenskapen med andra. Det tillhör den kristna trons sanningar att Gud är närvarande i allt detta, att Kristus lever som uppstånden mitt ibland människor, att Anden delger Guds sanning och kärlek. Nutida övertygelser bland enskilda kristna och i församlingar och i kyrkor spelar en viktig roll för etiska ställningstaganden. Kanske är det de som i praktiken faller avgörandet. Frågan är i så fall bara hur en sådan övertygelse är sammansatt.

Vid ställningstaganden gäller det att väga utgångspunkterna. Vad händer om det blir kollisioner, så att några bibeltexter säger en sak och ett nutida synsätt en annan, om traditionen säger en sak men Bibeln något annat eller mer? Enligt luthersk tradition har Bibelns budskap, dess centrum och grundnorm en gentemot traditionen kritisk funktion. En evangeliskt luthersk kyrka har ett dubbelt förhållande till traditionen. Den är delaktig i traditionen men står också i en kritisk dialog visavi den. Först i en kreativ dialog mellan Bibeln, traditionen och nutida människors upplevelser och erfarenheter blir bibeltexterna ett verkligt tilltal.

När det blir olikheter eller konflikt mellan bibliska och nutida övertygelser i synsätten i enskilda etiska frågor, gäller att det centrala och det etiskt grundläggande i Bibeln alltid skall finnas med men att det i övrigt får en ske en noggrann prövning av de olika källornas innehåll och värde. I sina socialetiska modellbyggen har flera av de stora kyrkotraditionerna gjort just detta. Förnuftet, samvetena och det övertygande samtalet har av många tillmätts stor betydelse i avgörandena. I ett följande kapitel skall vi fortsätta behandla detta.

Med anknytning till nutida moralbildning behöver kyrkan överväga vad utgångspunkterna i källorna konkret betyder. Kyrkan bör med dessa utgångspunkter kunna formulera klara och grundläggande normer, värden och dygder som idag uttrycker en kristen etik och som ofta sammanfaller med vad människor av god vilja finner rätt och gott. Exempel på detta är principerna om människovärde, rättvisa, godhet och solidaritet men också barmhärtighet, kärlek, förlåtelse och mod är sådant som kyrkorna skall sätta i centrum. Det är också ofta klart vad som direkt strider mot en kristen etik. Detta grundläggande rätta och goda, och dess motsats, äger direkt relevans för alla frågor om homosexuella i samhället och i kyrkan.

Tillämpningsmodellen kan beskrivas som en kombination av bundenhet till det som uppfattas som budskapet, Guds ord i Bibeln, och en lika tydlig frihet i förhållande till det som uppfattas som något vilket inte klart driver Kristus. Det är Gud och Guds handlande i Kristus, budska-

pet om honom och frälsningen, som utgör centrum. Därutöver rymmer texterna annat som mer illustrerar det centrala eller som på ett inte lika självklart sätt tillhör det centrala. Vad gäller etiken är det i princip på samma sätt. Den skall uttrycka centrum och grundnorm, så som vi beskrivit denna, och på denna grund finns ett visst utrymme för mångfald.

En av de svåra frågorna är för många vilken funktion enskilda bibeltexter kan och bör ha i en nutida kyrka. Så är det också med särskilt de nytestamentliga bibelställena om homosexuella handlingar. Även i Svenska kyrkan finns uppfattningar som ser dessa bibeltexter som direkt normerande också för en nutida kristen etik. Om det endast är texterna som är avgörande eller också annat råder ofta delade meningar om. Inom en och samma kyrka finns utrymme för olika uppfattningar om enskilda bibeltexters normerande ställning. Så är det också med texterna om homosexualitet. Även inom kommittén finns uppfattningen att dessa texter bör leda till en stor restriktivitet eller ett avståndstagande från samkönad samlevnad. Till det som alltid bör klargöras hör hur man löser frågan att vissa bibeltexter blir normerande men inte andra. Den i praktiken ovanliga rena biblicismen eller fundamentalismen är emellertid inte förenlig med Svenska kyrkans sätt att använda Bibeln.

Ett sätt att argumentera, som väger samman källor på ett visst sätt, är att försöka se samman Bibeln, traditionen och vad som uppfattas som ”skapelseordning”. I frågor om homosexuella i kyrkan argumenteras ibland just så. Kritiken mot homosexuell samlevnad motiveras med Bibeln, i traditionen och att det anses strida mot en ordning i skapelsen. En ordning som innebär att kvinnor och män lever i heterosexuell samlevnad.

Ett illustrativt och i långa stycken jämförbart exempel är frågor om relationen mellan kvinnor och män, närmare bestämt om det är över- och underordning eller jämställdhet som skall gälla inom kyrkan. Om man förenklar något är överordning för män och underordning för kvinnor i familj och samhälle den könsrelation som explicit uttrycks i Gamla testamentets texter liksom även en del i nytestamentliga brevtexter. Det hänvisas dessutom ibland uttryckligen till en skapelseordning. Kristna traditioner har givit ett massivt stöd åt detta synsätt. Det har setts som en evigt giltig ordning i skapelsen att män är överordnade och därmed de som bestämmer i samhälle, familj och kyrka. Likväl finns det idag, som välkänt är, i olika kyrkor och bland enskilda kristna den uppfattningen att över- och underordningen kan överges till förmån för en jämställdhetsuppfattning i all samlevnad i samhälle, familj och kyrka. Det skall observeras att denna utveckling innebär ett brott mot en massiv tradition, mot uppfattningen att just över- och underordningsteologin är den enda som kan finna stöd i ett skapelseperspektiv och mot klara ut-sagor i de nytestamentliga texter som uttryckligen uppmanar till underordning. De som kommit fram till övertygelsen att jämställdheten bör råda ser denna inte bara som förenlig med nutida kristet synsätt utan också som en naturlig utveckling inifrån trons centrum och etikens grundorm. Trons centrum och evangeliets budskap om frälsning på grund av Guds nåd ställer inga villkorande krav om vare sig underordning eller jämställdhet. Etikens grundnorm och Jesu etiska förebild och undervisning låter sig mycket väl som konsekvens få en ömsesidig tjänst i jämställdhet. En nutida kristen som är övertygad om jämställdhetsidealet behöver därför inte överge detta för att i stället acceptera en underordningsideologi för att kunna fortsätta vara kristen. Tvärtom finns anledning att positivt visa på evangeliets frigörande konsekvenser för kvinnor och män till ömsesidig tjänst i jämställda könsrelationer.

På motsvarande sätt kan man se uppfattningen om den samkönade samlevnaden. Alla i kommittén är visserligen inte beredda att dra parallellen fullt ut, men för många är exemplen fullt jämförbara. I detta senare fall kan accepterandet av samkönat partnerskap ses som förenligt med trons centrum och etikens grundorm trots att det finns explicita avståndstaganden i nytestamentliga brevtexter, och trots hänvisning till en ordning i skapelsen. Trons centrum och evangeliets budskap om frälsning på grund av Guds nåd ställer inga villkorande krav om celibat för homosexuella. Etikens grundnorm och Jesu etiska förebild och undervisning låter sig förenas med ett ansvarigt och ömsesidigt liv i partnerskap. Frågan om vad som är så kallad skapelseordning har varit föremål för ingående teologisk-etisk debatt. En vanlig kritik mot ett förenklat skapelseordningsargument är att det i själva verket är en viss social-religiös konstruktion som får en religiös legitimation genom detta synsätt eller att inte allt i det som uppfattas som biologisk och/eller social ordning kan vara normativt. En nutida kristen som är övertygad om samkönad

samlevnad i partnerskap behöver därför inte lämna denna övertygelse för att kunna vara kristen och leva i kyrkans gemenskap.

Sammanfattning

Det finns vissa grundläggande värden, normer och dygder, vissa bärande och styrande bilder av det goda livet som en kristen moralbildning har att ständigt förhålla sig till. Vi har karakteriserat detta som centrum och grundnorm i en biblisk och kristen etik. Därmed har vi också sagt att det finns sådant som klart och tydligt strider mot sådana principer och som därför inte heller är förenligt med kristen etik. I de frågor vi behandlar är det till exempel ofrånkomligt att en kristen etik innebär en betoning av dels allas lika värde och indragande i ett centrum av dem som av samhället sätts i periferin, dels kärleksbudets ömsesidighet och dess konkreta tillämpning i all slags samlevnad, äktenskap, samboende eller partnerskap.

Ett sådant förhållningssätt medger att det finns möjlighet att på den angivna grunden ändå komma till olika slutsatser. I många frågor finns det kanske inte ett enda ”svar” på etiska frågor i ett kristet sammanhang. Med olika positioner, analyser och övertygelser kommer även kristna till olika slutsatser. Det kan vara irriterande för den som vill ha enkla och klara linjer och likhet. Det leder dock till en mångfald som är vitaliserande och nödvändig för samhället och kyrkan. När det inom Svenska kyrkan finns en rad olika uppfattningar i moralfrågor, till exempel om våld och icke-våld, ekonomisk rättvisa och abort utgör det också en rikedom och är ett uttryck för det levande ordets utmanade kraft. Så är det också i frågor om kyrkan och homosexuella. Samtidigt har vi betonat vikten av en klart utsagd gemensam grund. Det är i själva verket en förutsättning för mångfalden. Det finns gränser för vad en nödvändig enhet och accepterad mångfald innebär.

VI. Att vara en kyrka med teologisk och etisk oenighet

Att bejaka olika uppfattningar inom en och samma kyrka i mer avgränsade etiska frågor är inte ovanligt. Det förekommer till exempel i fråga om det etiskt rätta i att göra värnplikt, i frågor om abort, om hur rättvisan skall gestaltas, hur stort biståndet till fattiga länder skall vara. Om sådana olika uppfattningar uttrycker vad som kallats en ur kristen etisk synpunkt välgrundad moralisk oenighet, finns det rum för flera uppfattningar inom samma kyrka, förutsatt att den gemensamma etiska grunden är klar och uttalad. Avgörande blir här den enskildes egen övertygelse, rannsakan av det egna samvetet och prövningen inför det bibliska budskapet och traditionens vägledning samt inte minst hur mina relationer till andra människor påverkas. I olika församlingar kan frågan på motsvarande sätt behandlas på olika sätt, förutsatt att det grundläggande följs.

Mer än åsiktsgemenskap

Att konstatera att det finns olika etiska ståndpunkter i en bestämd fråga och att göra anspråk på att dessa ståndpunkter är välgrundade utifrån vissa premisser är således en möjlig väg för kyrkan att se på oenigheter inom en och samma kyrkan. Den välgrundade moraliska oenigheten har sitt teologiska berättigande i en kyrka. Utredningar och samtal får klargöra var mångfaldens gränser går.

Ett annat skäl för att bejaka en moralisk oenighet i en kyrka är att kyrkan inte är en förening av självständiga individer eller församlingar, utan en gemenskap där helheten är mer än summan av delarna. Gemenskapen beror på enhetsskapande faktorer, som är mer än medlemmarnas subjektiva sympatier för varandra eller deras uppfattningar i etiska frågor. Kyrkan är inte primärt en åsiktsgemenskap, utan en tros-, gudstjänst- och tjänandegemenskap. Den djupaste grunden för gemenskapen är dopet som förenar oss i Kristus, hur vi än tar ställning till exempelvis frågor om homosexualitet. Vid åsiktsskiljaktigheter mellan medlemmar i gemenskapen är det allvarligt om gudstjänst- och tjänandegemenskapen blir störd eller i värsta fall bruten. Mångfalden kräver emellertid att ingen försöker utestänga någon annan. Om än med olika uppfattningar i vissa frågor, är vi genom dopet syskon i tron. I den fråga vi behandlar här betyder det att lika väl som de som har uppfattningen att homosexuell kärlek strider mot Guds skapelseordning måste acceptera homosexuella i församlingen och i kyrkans tjänst, så måste homosexuella acceptera att en del människor är av uppfattningen att homosexuellt samliv inte är i enlighet med Guds vilja och ordning. I kyrkan finns på detta sätt rum för mångfald i teologiska och etiska frågor, men det skall också finnas en enighet inom mångfalden. Den svåra frågan är att ta ställning till var gränserna går.

Försonad mångfald

En viktig förutsättning för att bevara dopets gemenskap, även om man är oenig i vissa frågor, är att man accepterar att spänningen mellan enhet och mångfald hör till den kristna trons och gemenskapens väsen. Den moderna ekumeniken erbjuder en modell för att tydliggöra detta. Strävan efter enhet bland kristna har fått arbeta med skiljaktigheter i tolkningen av den kristna trons centrum. På många punkter har man nått långt i samförstånd och upptäckt att många punkter där man förr menade att man hade oförenliga läror idag kan accepteras som möjliga alternativ efter ömsesidig kritisk justering. Grunden för detta har varit att man har erkänt att Guds sanning överstiger vår begränsade förmåga att kunna uppfatta och uttrycka den. Vi kan förstå och formulera sanningen bara i begränsade mänskliga bilder, begrepp och termer som alla är betingade av historiska, kulturella, filosofiska, sociala och psykologiska faktorer, och därför är relativa. Våra försök att förstå och förmedla Guds sanning är relativa. Denna dialektik börjar redan i Bibeln, även om vi som accepterar Bibeln som Guds uppenbarelse tillskriver dess betingade ut-

tryck en normerande karaktär som inga andra formuleringar har. Dessa förutsättningar gäller för alla försök i kyrkans historia att tolka Guds sanning i uppenbarelsen.

På grund av att människor försöker förstå Bibeln vid olika tider utifrån olika förutsättningar, blir det – som vi visat tidigare - en mångfald tolkningar som inte på något förenklat sätt går att reducera till total harmoni. Samtidigt har vi läst in ett enhetsbildande centrum. Det finns en spänning mellan enhet och mångfald i kristen tro och gemenskap. Vägen till större gemenskap blir enhet i mångfald. För att det inte bara ska förbli en akademisk exercis måste det bli enhet i *försonad* mångfald: ett ömsesidigt erkännande av varandras kristna tro och liv som äkta i olikheterna. Olikheterna är ingen grund för att avvisa varandra. Därigenom förnyas en gemenskap mellan traditioner och individer.

Om detta kan förverkligas mellan olika kyrkor som historiskt har förkastat varandra, och gjort det på grund av oenighet i tolkningen av de centrala trosfrågorna, kunde då inte denna process verka inom en och samma kyrka för att möjliggöra en fortsatt trosgemenskap i de moraliska oenigheter som finns i olika frågor om homosexuellas plats i kyrkan? Olikheterna och motsättningarna är inte ett svek mot Bibeln eller traditionerna, inte heller uttryck för svag tro eller lättköpt anpassning till tidsandan. De är en del av det nödvändiga försöket att leva med Gud i varje tid, där enheten i Kristus förverkligas genom systrars och bröders mångfald.

För att kunna erfara det så får vi alla mer eller mindre tänka över vår position, leva oss in i andras situation, kanske göra avkall på föreställningen att ha en absolut sanning för egen del, även om man tror sig ha bättre skäl för sin tolkning än andra. Vi får inse att ingen undkommer tolkningsprocessen. Vi får vara beredda att erkänna att de som tänker annorlunda har äkta tro och uppsåt, trots att de kommer fram till andra tolkningar. Sådant är alltid lätt att skriva och säga i högtidliga deklARATIONER, särskilt för dem som vet att man har majoriteten bakom sig eller företräder den för tillfället förhärskande åsikten. Vi menar att dessa påståenden är mest drabbande för dem som sitter med majoriteter i beslutsfunktioner.

Vad vi anfört kan bilda en teologisk grund för att acceptera moralisk oenighet i frågan om homosexuellas plats i vår kyrka. Det kommer dock att förbli vacker retorik, om det inte leder till att gudstjänst- och tjänandegemenskap kan förverkligas. Kristna som inte kan be och fira gudstjänst tillsammans kan inte bilda kyrkans gemenskap. Det finns förmodligen i nästan varenda gudstjänstfirande församling i Svenska kyrkan på söndagens högmässa människor med mycket olika åsikter och levnadssätt i en rad etiska för att inte nämna dogmatiska frågor. Så är det förstås mer eller mindre också i alla andra kyrkor. För det mesta stör denna oenighet inte gudstjänstgemenskapen, om inte en fråga av någon anledning kommer upp till ytan och blir öppet kontroversiell. Det skall dock mycket till innan det leder till splittring i gemenskapen. Det är mer sannolikt att konsekvensen blir att enskilda individer inte längre vill vara med. Frågan om homosexualitet verkar ha en större laddning än många andra frågor. Därför finns det kanske större risk för problem om den moraliska oenigheten i just denna fråga blir tydlig i församlingslivet, framförallt om homosexuellas plats i kyrkan verkligen blir öppen. Mot bakgrund av vad som sagts om rum för både gemensam grund och rum för mångfald finns emellertid ingen anledning för kyrkan att vare sig frukta eller söka dölja frågorna.

VII. Tillämpningar

Inledningsvis återgav vi en berättelse som för oss in i den nutida verkligheten. Både för Nils mamma och för medlemmarna i kyrkan är det frågan om en process som tar tid. Vissa beslut måste mogna fram, både för den enskilde, för församlingen och för hela kyrkan. Vissa beslut måste efterhand fattas av kyrkans beslutsorgan. Vi vet alla att vi lever i ett samhälle och en kyrka där några av oss är homosexuella. Vi har homosexuella personer, som lever i eller utanför partnerskap, i kyrkans mitt. Rent konkret har vi också homosexuella personer som på kyrktrappan frågar efter kyrkans bejakande. Kyrkan kan inte leva som om dessa personer inte fanns.

Vi har givit till exempel exegetiska, historiska och etiska synpunkter. Nu måste vi finna ett sätt att leva tillsammans i de konkreta frågor kyrkan ställs inför. Som individer behöver vi reflektera och som kyrka komma överens om en rimlig praxis. Det är vår redovisade uppfattning att kyrkan skall se sig själv som en försonad mångfald, som innehåller många olika människor och åsikter, och som ytterst hålls ihop av Guds handlande med kyrkan och människorna.

Det finns – som vi har visat - olika uppfattningar om hur långt kyrkan ska gå i gemensamma och officiella uttalanden. Några menar att det är bra att kyrkan genom gemensamma och offentliga uttalanden ger klar vägledning, andra tycker att vägledning skall ske endast genom predikan och själavård. Inom Teologiska kommittén finns olika uppfattningar om just dessa frågor, men samtidigt råder total enighet om – liksom det bör göra i kyrkan - att kyrkan aktivt ska motverka diskriminering av personer på grund av sexuell orientering. Kyrkan bör tvärtom gå före i samhället genom att själv försöka leva upp till den försonade mångfald som i kärleksbudets tecken är en välkomnande gemenskap över alla exkluderande gränser som samhället sätter upp.

I kyrkans offentliga liv är en gemensam förutsättning för alla tolkningar och handlingar att man accepterar existensen av en homosexuell orientering, hur den än förklaras. Att fördöma den homosexuella personen eller skuldbelägga orienteringen är uteslutet. Kyrkan är en gemenskap, som välkomnar alla människor. Även om vi som individer har olika uppfattningar om homosexualitet så måste vi som gemenskap och institution bestämma oss för hur vi, heterosexuella och homosexuella, ska förhålla oss till varandra och vilka regler som skall gälla i vårt gemensamma gestaltande av vår kristna tro. I kyrkans offentliga och gemensamma liv och handlande måste det därför finnas vissa ramar för kyrkans praxis. Här nedan ger vi en kort redogörelse för några av de frågor och vägval som vi behöver förhålla oss till som kyrka. Allt som följer är uppfattningar som finns i Svenska kyrkan och de finns också företrädna i kommittén. Vi beskriver frågorna och de vägval Svenska kyrkan står inför och ger perspektiv på vägvalen och deras konsekvenser. Däremot kan vi inte som grupp ge en enhetlig rekommendation om vad vi menar är de riktiga eller bästa alternativen.

Homosexuell orientering och samlevnad

Ett synsätt som fördömer orienteringen strider på väsentliga punkter inte bara mot ett empatiskt sätt att möta andra människor utan också mot kunskaper från nutida forskning om homosexualitet. Det finns också skäl som talar för att man under vissa perioder av den kristna traditionen har haft en betydligt nyanserad syn på homosexuell attraktion, och skilt detta från den etiska bedömningen av homosexuellt samliv. Detta skulle vara en motsvarighet till distinktionen mellan orientering och samlevnad. Pastoral skäl gör det enligt vår gemensamma uppfattning i kommittén oacceptabelt att skuldbelägga orienteringen eftersom det omöjliggör ett verkligt och ömsesidigt möte mellan alla människor i kyrkan, heterosexuella som homosexuella. Den homosexuella som försöker att hitta ett kristet förhållningssätt till sin identitet skulle annars drivas in i en omöjlig inre konflikt.

Som en konsekvens av detta måste en gemensam utgångspunkt för kyrkans offentliga liv vara att inte för delaktighet i kyrkans gemenskap på någon nivå kräva en beredskap att förändra en homosexuell orientering. Om en person vill ha hjälp att förändra sin situation, bör kyrkan handskas med detta som en personlig själavårdsangelägenhet. Kyrkan bör däremot inte sanktionera eller driva en organiserad verksamhet i syfte att ”bota” homosexuella.

Ståndpunkter som moraliskt accepterar att en person är homosexuell, men anser att det är moraliskt orätt med samkönad samlevnad ryms inom kyrkans gemenskap och återfinns både i kyrkans historia och i vår tid. En sådan uppfattning slår vakt om en traditionell kristen ståndpunkt. Samtidigt erkänns konsekvensen av nutida forskning och erfarenhet genom att man accepterar att den homosexuella orienteringen inte kan ges ett negativt moraliskt värde. Enligt denna uppfattning bör emellertid en homosexuell person som vill förena sin homosexuella identitet med sitt kristna liv välja ett liv i celibat. Företrädare för denna uppfattning hänvisar bland annat till att det finns en nästan tvåtusenårig tradition av celibat som ett alternativ till sexuell samlevnad.

Den celibatära traditionen har omväxlande varit uttryck antingen för en skepticism mot sexualitetens förenlighet med ett andligt liv, i värsta fall för sexualfientlighet, eller för ett helhjärtat engagemang i livet med Gud. I vår lutherska tradition har det celibatära livet inte haft någon särställning och inte heller prioriterats som ett alternativt kristet levnadssätt. Det finns dock anledning att påminna om att reformatorerna inte vände sig mot klosterlivet som sådant, utan mot det anspråk som i den tiden var förbundet med detta liv, nämligen att det skulle utgöra en fullkomligare livsform. Ingenting hindrar att man idag utvecklar former för ett sådant liv och gör det möjligt för alla dem som har gåvan och kallelsen, att välja att leva på detta sätt. Men detta gäller heterosexuella lika väl som homosexuella. Att uppmanas till att leva ett liv man inte känner sig kallad till kan leda en människa till både hyckleri och förtvivlan.

Celibatet uppfattas emellertid inte av alla som ett nödvändigt val för kristna homosexuella. Ståndpunkter som moraliskt accepterar både att en person är homosexuell och i ansvar lever i homosexuell gemenskap, förutsatt att samma normer för relationer följs som för heterosexuella förhållanden, ryms också inom kyrkans gemenskap. Denna typ av tolkning ger nutida kunskap om homosexualitetens karaktär och orsaker större betydelse i den etiska bedömningen. Man accepterar att homosexualiteten, hur den än förklaras, är en integrerad del av individens personlighet, som sällan går att förändra och som det är negativt för individen att förtränga. Man vill ge homosexuella samma möjligheter som heterosexuella att leva i kärleksfulla relationer. Utifrån denna faktiska situation kan man närma sig de bibliska texterna för att fråga om de textställen som rör homosexualitet är tillämpliga idag, särskilt på det liv i partnerskap det här är fråga om. Det tycks vara så att bibelställena fördömer den homosexualitet de avser och att de diskuterar handlingar, inte orientering. Samtidigt får man ge större etisk relevans åt det faktum att dessa handlingar fördöms i ett sammanhang utan direkt motsvarighet till kontexten för nutidens diskussion.

Denna tolkning menar att dessa bibelställens avståndstaganden förmodligen inte handlar om nutida former av liv i homosexuellt partnerskap. Dessutom används dessa bibelställen enligt vad vi tidigare skrivit om det centrala budskapet om Kristus och den centrala grundnormen, konkretiserad i Jesu undervisning. Framför allt har många idag en annan övertygelse, som leder till en annan praxis, på motsvarande sätt som övertygelserna i fråga om till exempel jämställdhet, slaveri och dödsstraff också har förändrats sedan biblisk tid utan att man därmed menar sig ha övergivit kärnan i kristen tradition. Tvärtom menar man att de förändrade ställningstagandena skett som en nutida, under allvarlig prövning fattad, konsekvens av det man uppfattar som det genuina och centrala i kristen moraltradition.

Den uppfattning om kärlek, relationer och sexualitet som utvecklats i detta dokument gäller all slags mellanmänsklig kärlek, även homosexuell kärlek. Man bör erinra sig att samhället genom öppet förtryck och subtil diskriminering tvingat in homosexuella personer i en subkultur, som inte har varit konstruktiv för ansvarsfulla och mognande sexuella relationer.

I nutidens samhälle har förutsättningarna för både heterosexuella och homosexuella relationer blivit allt sämre. Det betyder att de etiska principerna för relationer som vi anfört är ideal man får försöka förverkliga i en samhällsmiljö som inte direkt befrämjar dem. I det avseendet liknar heterosexuella och homosexuella relationers villkor varandra allt mer. Därför kan det vara lika angeläget – och i vissas ögon kanske lika orealistiskt – att se trohet, ansvar och unicitet som principer för både homosexuella och heterosexuella relationer. En levande kärleksrelation bör, lika mycket för homosexuella som för heterosexuella, vara en ömsesidighetens gåva och uppgift. Kyrkan har en stor uppgift att i dagens samhälle vara en miljö, där dessa ideal är levande

och goda förebilder ges, där troheten stötts och där människor får växa och mogna. Detta gäller såväl för äktenskap som partnerskap.

Äktenskap och partnerskap

Kyrkan har mot bakgrund av vad vi framhållit anledningar att se positivt på och bejaka partnerskapet som legaliserad form av den homosexuella samlevnad man vill stödja. Kyrkan har alltid betonat att samlevnaden har en social, offentlig sida, och inte bara en privat. Ett skäl för detta är att den svagare parten i samlevnaden skall skyddas. Motsvarande gäller för de heterosexuella som väljer att leva i samboende utan att ingå äktenskap.

I kyrkan liksom i samhället i övrigt behöver dock frågan om relationen mellan äktenskap och partnerskap bearbetas. Samhälle och kyrka skiljer för närvarande på äktenskap och partnerskap som två olika, rättsligt reglerade samlevnadsformer. Samtidigt föreligger bestämda likheter. Det finns därför anledning att reflektera över hur den ena formen kan förhålla sig till den andra. För att det skall kunna ske, behöver några grundläggande drag i synen på äktenskapet i evangelisk-luthersk tradition först anges.

Äktenskapet betraktas som en allmänmänsklig ordning för samlivet mellan man och kvinna. Vigseln består därför av två delar, en civilrättslig del och en kyrklig del med bön, välsignelse bibelläsning och förmaningsord. I Luthers *Traubüchlein* från 1529 markeras skillnaden genom att den förra delen av akten utspelas på kyrktrappan, där frågorna ställs och där också ringväxlingen och tillkännagivandet äger rum. Därefter träder brudparet in i kyrkan. Med tiden kom emellertid även den första delen att förläggas till kyrkorummet. Därmed blev den för Luther väsentliga distinktionen mellan andligt och världsligt mindre tydlig.

Även i andra avseenden har ordningen för vigseln ändrats från en tid till en annan. Det gäller inte minst var man från teologisk synpunkt valt att lägga betoningen. Luther såg i släktets förökelse och samhällets fortbestånd det huvudsakliga syftet med äktenskapet. Därtill underströk han i regel dess funktion som ”läkemedel mot okyskheten”. Redan i den lutherska ortodoxin började man emellertid betona ett annat drag, nämligen den inbördes gemenskapen. Denna förskjutning blev ännu större och tydligare under de följande århundradena, inte minst under romantiken. Idag är betoningen av den ömsesidiga gemenskapen och kärleken självklar. Motsvarande utveckling finns i andra kyrkor.

Ett ytterligare drag, utöver äktenskapets betydelse för släktets fortbestånd, det ansvarsfulla sexuallivet (kyskheten) och den inbördes gemenskapen, är av mer symbolisk art. Äktenskapet är i både Gamla och Nya testamentet en bild för Guds förhållande till sitt utkorade folk och för Kristi kärlek till församlingen. Det nytestamentliga ord som framför andra tecknar denna bild är Efesierbrevet 5. Det betyder att äktenskapet inte skall förstås enbart i relation till skapelsen utan även till frälsningen. Denna symboliska betydelse återkommer i teologins historia i olika varianter. Den finns hos Luther till exempel i den lilla boken *Om en kristen människas frihet*. Där tecknar han med utgångspunkt från Efesierbrevet föreningen mellan Kristus och den enskilde troende på ett sätt som närmast påminner om den medeltida så kallade brudmystiken. En trons nådegåva är, skriver Luther, att den förenar själen med Kristus liksom en brud med hennes brudgum. I vårt nuvarande vigselritual är denna symbolik inte tydligt framhävd, men det finns skäl att anta att den används i vigseltal.

Eftersom partnerskapet är en ny ordning finns det ingen motsvarande historia att berätta. Icke desto mindre finns det klara beröringspunkter och överensstämmelser med några av de grunddrag som är äktenskapets. Det gäller inte minst partnerskapets karaktär av samhällelig ordning i syfte att befördra ömsesidig trohet, ansvarstagande och gemenskap. Om kyrkan beslutar att utforma en särskild ordning för välsignelse av partnerskap har den att ta ställning till vilken vikt man vill lägga vid likheterna respektive olikheterna i förhållande till äktenskapet. Om man lägger vikt vid de förra, kan det vara naturligt att utgå från och bearbeta den ordning som gäller för *Välsignelse över borgerligt ingånget äktenskap*. Uppenbarligen är det så man gjort i många av de partnerskapsvälsignelser som hittills ägt rum. Om man däremot tar fasta på olikheterna, men ändå menar att en ordning skall utformas, kan det vara rimligare att åstad-

komma en särskild ritual som gäller för just partnerskap. Så har man resonerat i några av de tyska lutherska landskyrkorna.

Att ingå och att få välsignelse över äktenskap respektive partnerskap

Inom kommittén, precis som i kyrkan i stort, finns det olika uppfattningar om vad kyrkan kan och bör göra beträffande ingående av äktenskap och partnerskap. Partnerskap ingås för närvarande genom en civilrättslig handling. Även äktenskap kan ingås civilt. Enligt nuvarande praxis kan såväl civilt ingånget äktenskap som partnerskap få välsignelse och förbön genom en kyrkans handling. I ett samhälle som blivit alltmer mångkulturellt och där Svenska kyrkan skilts från staten kan man tänka sig att allt ingående av äktenskap och partnerskap sker civilt. Efter en sådan civilrättslig akt skulle de som sedan önskar kunna få en kyrkans välsignelse över det förbund de redan ingått. Detta är både teologiskt principiellt och praktiskt en fullt möjlig lösning, som måhända blir mer aktuell desto mer mångkulturellt samhället blir. Kyrkan bör överväga denna möjlighet, men att nu aktivt arbeta för ett obligatoriskt civilt ingående av äktenskap och att göra det enbart med anledning av de frågor som nu behandlas förefaller förhastat. Här finns dock ett framtida vägval.

Kyrkan gör en åtskillnad mellan äktenskap och partnerskap. Nu står kyrkan även inför följande val: Skall kyrkan välsigna ett ingånget partnerskap och skall välsignelsen i så fall ske privat eller som en offentlig handling? Skall kyrkan medverka med en ingåendehandling, som liksom vigseln för äktenskapet också är ett civilt ingående av partnerskapet (förutsatt att staten beslutar att så kan vara fallet)?

Först gäller det *välsignelse över ett civilt ingånget partnerskap*. Om kyrkan bejaktar det civilt ingångna partnerskapet kan kyrkan givetvis likväl avstå från att medverka med en välsignelsehandling, men det finns också skäl som talar för att kyrkan medverkar med en välsignelsehandling över ingånget partnerskap. En aktiv kristen kan vilja ta det viktiga steget att ingå partnerskap i ett sammanhang av bön och välsignelse. Kristna homosexuella önskar i dag få denna möjlighet. Svenska kyrkan har försökt att tillmötesgå detta genom Biskopsmötets rekommendation om förbön och välsignelse för homosexuella som ingått partnerskap.

Några vill tillämpa en distinktion mellan förbön och/eller välsignelse för individerna respektive välsignelse över partnerskapet. En punkt där oenighet råder inom Svenska kyrkan är därför huruvida den förböns och/eller välsignelseakt kyrkan kan medverka till skall gälla individerna eller det ingångna partnerskapet.

Svenska kyrkan har hittills betonat den själavårdsmässiga karaktären och velat begränsa offentligheten i denna förbön. I kommittén liksom i kyrkan finns olika uppfattningar härom. På senare tid har gudstjänstkaraktären tydligare framhävts och därmed möjligheter till ett bredare deltagande för dem som vill närvara vid firandet av denna högtid. Genom att förbön och välsignelse över dem som ingått partnerskap erhållit en mer gudstjänstliknande form har den kyrkliga akten också fått en mer officiell karaktär i linje med ordningen för välsignelse av ett borgerligt ingånget äktenskap. Kyrkan får här välja väg. Vad som står på spel är inte minst huruvida kyrkan skall motverka eller medverka till den tystnadens kultur som idag omger många homosexuella i samhället och i församlingarna och som kan befaras försvåra stabila, monogama och stödjande samkönade relationer.

När det gäller frågan om *partnerskapets civilrättsliga ingående kan ske i kyrkobyggnaden genom en kyrklig handling* är platsen för handlingen ur teologisk synpunkt en inte oväsentlig om än inte avgörande fråga. Man kan välja att se frågan om en sådan akt kan ske i en kyrka som en lämplighetsfråga eller som en fråga som kräver ingående analys av kyrkorummets karaktär av heligt rum och invigd gudstjänstplats. Förutom själva platsen är handlingens rituella utformning av betydelse för kyrkans vägval i detta avseende. Om en ingåendehandling skall äga rum i en kyrka, måste givetvis själva partnerskapet vara accepterat av kyrkan.

En viktig aspekt är vidare att de som önskar leva i partnerskap bejaktar den gudsrelation, den människosyn och de värden som partnerskapet bygger på och att det är två likvärdiga personer som med kropp och själ respekterar och tjänar varandra och vill låta Gud vara centrum i deras

liv. Det avgörande är dels att kyrkan bejakar partnerskapet, dels att de som väljer att vilja ha akten i en kyrka, också inser vad kyrkans handling betyder och vad partnerskapets livsform innebär. En kyrkans handling är inte en högtidlig sekulär fest utan en gudstjänst, där de som ingår partnerskap ser sina liv och sin gemenskap i ljuset av gudsgemenskapen och försoningens evangelium. Detta gäller naturligtvis i lika hög grad för kyrkans välsignelse av heterosexuella par.

Kyrkans lära uttrycks bland annat genom hennes sätt att fira gudstjänst. När det sker förskjutningar i läran förändras gudstjänsten, men det kan också vara tvärtom. Genom bönen och gudstjänsten lär vi oss det vi behöver veta om Kristus – *lex orandi, lex credendi*. Stor betydelse för lärobildningen har vår kyrkas båda sakrament, dopet och nattvarden. Även de kyrkliga handlingarnas läromässiga betydelse markeras genom att ordningen för dem regleras i kyrkohandboken. Utöver dessa kyrkliga handlingar finns en mängd gudstjänster som inte regleras av kyrkohandbok utan där den tjänsteförrättande prästen, genom löftena i sin vigning, har ansvar för det läromässiga innehållet. Den nuvarande kyrkohandboken har, i jämförelse med äldre ordningar, givit den enskilda prästen ett betydligt större ansvar att i samråd med de berörda utforma de kyrkliga handlingarna. Detta gäller främst konfirmation, vigsel och begravningsgudstjänst. För dessa gudstjänster finns dock en bestämd ram som så att säga konstituerar själva gudstjänsten. Dessa gemensamma ramar fungerar sammanhållande och igenkännande för kyrkan.

Ritual är en speciell form av språk. Den är den symboliska förvandlingen av upplevelser som uttrycks genom ritualen och som måste uttryckas i gemensamma handlingar. Sådana upplevelser är den genomgripande sorgen och den genomgripande kärleken. När riterna fungerar dras man in i ett skeende och blir berörd. Riten är kyrkans speciella språk, ett språk vi har ansvar för och måste hantera varsamt. Kyrkorummet är ett rum avskilt för gudstjänstbruk och rituella handlingar. I kyrkorummet skall därför inget förekomma som strider mot kyrkans tro, bekännelse och lära. I Biskopsbrevet *Det heliga rummet* (Biskopsmötet 2001) rekommenderas att ett invigt rum inte upplåts för borgerliga förrättningar (borgerlig vigsel, borgerlig begravning, registrering av partnerskap) eller att präst medverkar vid sådan förrättning. I diskussionen kring denna rekommendation har behovet av en sammanhållen kyrklig akt för registrering av partnerskap och välsignelse av ingånget partnerskap gjort sig påmind. Vad gäller vigsel och begravning finns ju möjligheten att antingen välja det borgerliga eller det kyrkliga alternativet.

Ett viktigt inslag i ställningstagandet till om ett ingående kan ske i en kyrka genom en form av ingåendeakt är således hur ritualen kommer att se ut. Om man väljer att betona likheten mellan äktenskap och partnerskap, blir skillnaden i ritual mindre – och omvänt. Inom Teologiska kommittén finns olika uppfattningar om detta. Om kyrkan vill erbjuda en handling som likt vigseln förenar ingåendet och välsignelsen bör ett förslag arbetas fram som underlag för ett ställningstagande. Liksom vigseln har två delar, ingåendet och välsignelsen, skulle en motsvarande handling för partnerskaps ingående få dessa delar. Ur kyrklig synpunkt är egentligen välsignelsen det avgörande. I den mån man accepterar partnerskapet är formerna för ingåendet sekundärt.

En annan viktig aspekt att ta hänsyn till är också offentligheten. Kyrkan har av tradition haft öppenhet vid sina gudstjänster. Om kyrkan bejakar partnerskapet och vill ge det sin välsignelse och samtidigt utföra det civila ingåendet finns det ingen principiell anledning att tona ner offentligheten. Att få dela glädjen vid ingående av äktenskap och partnerskap liksom att dela sorgen vid begravning är viktigt för såväl de närmast berörda som för församlingen och samhället i övrigt. Det är också alltid en möjlighet för kyrkan att förkunna det nådens evangelium som är hennes främsta klenod.

I sin kommande process bör kyrkan överväga vad som här sagts. Det är emellertid kyrkan själv – och inte staten – som skall besluta om hur kyrkan skall ta emot ett erbjudande att få förrätta ingående av partnerskap genom en kyrkans handling. Vi ser detta som en möjlighet som kyrkan erbjuder, inte som en rättighet för enskilda personer i kyrkan eller en skyldighet för kyrkans anställda att utföra. Att driva rättighetsaspekten mot någons övertygelse skulle strida mot vad vi tidigare anfört om den försonade mångfalden.

Det finns två parter att ta ställning till. En uppgift är att skydda den enskilde kyrkoarbetarens samvete, en annan att skydda det par som vill ha välsignelse eller en ingåendeakt. I kyrkans gemenskap får lösningar sökas i följande riktning: den som är beredd att medverka i en kyrkans handling som innebär ingående och/eller välsignelse av partnerskap, skall ha en möjlighet att

göra detta. Allt skall ske av inre övertygelse och av dem som erfar sig kallade och beredda till denna handling. Om kyrkan väljer denna väg så måste den, med tanke på de olika uppfattningar som råder, skapa största möjliga tydlighet om vad som gäller lokalt. En gemensam ordning måste utarbetas som gör det möjligt för homosexuella par att enkelt och på ett för dem inte förnedrande sätt finna de församlingar och präster som står till tjänst med detta. Det är alltid kyrkan som helhet som skall ha ansvaret för att enskilda handlingar utförs. För enskilda präster och andra som har tjänst skall frihet råda.

Om denna linjen fullföljs finns emellertid två möjligheter. Antingen sker både ingående av äktenskap och partnerskap civilt med efterföljande välsignelse i kyrkan (med olika ritual) över dem som så önskar, eller sker ingåendet av partnerskap och äktenskap i kyrkolokalen, med delvis olika ritual.

Vigning till kyrkans tjänst

Om Svenska kyrkan bejakar möjligheten för homosexuella att leva i partnerskap, är det svårt att inte acceptera att även de som har vigningstjänst i kyrkan får denna möjlighet. Flera andra kyrkor som har tagit positiv ställning för homosexualitet har likväl ändå intagit en restriktiv hållning mot vigning av homosexuella präster. Motiveringen har varit att präster som representanter för kyrkans lära och etik ska vara okontroversiella föredömen och tydligt stå för den traditionella ståndpunkten. Detta ställer frågan på vilket sätt den som har vigningstjänst ska vara föredömlig i att ”låta liv och lära bli ett” på sin spets. Här kan finnas olika uppfattningar. Ett sätt att se det är att det föredömliga väsentligen ligger i den trohet och omsorg man uppvisar i den relation man lever i. Om kyrkan bejakar partnerskap, kan inte den präst som lever i partnerskap bara genom detta sägas bryta mot föredömesidealet.

När det gäller vigning av präst och diakon provas kandidaterna med avseende på hur väl de kan tänkas fungera på kommande arbetsplatser. Homosexuell orientering eller ett liv i partnerskap kan inte vara ett generellt motiv för att vägra vigning. Den homosexuelle har att provas på samma sätt som andra vigningskandidater. Församlingarna behöver goda präster och diakoner som förkunnar Guds ord rent och klart, som handhar sakramenten i enlighet med Kristi befallning och som tjänar församling i bön och handling. Om den som har de rätta förutsättningarna för detta är heterosexuell eller homosexuell kan inte vara det allt avgörande. Visserligen är det säkert så att en del församlingar idag inte skulle välja att anställa en homosexuell präst eller diakon, men samtidigt finns det andra församlingar som är beredda att göra det.

Kyrkan bör inte fortsätta att befrämja den tystandens kultur som ofta rått för homosexuella, i samhället och i kyrkan. Det finns nu många homosexuella i kyrkan. Några lever öppet i partnerskap, andra vill inte på samma sätt träda fram offentligt. För dem som är i kyrkans tjänst lika litet som för någon annan, finns anledning att fortsatt befrämja tystnaden.

Om adoption

Frågor rörande homosexuella pars rätt att provas för att få adoptera barn gemensamt kom in i Teologiska kommitténs arbete i ett sent stadium i vår arbetsprocess. Vi har därför inte haft möjlighet att diskutera detta i någon större utsträckning. Med anledning av att frågeställningen blivit aktuell i den svenska samhällsdebatten i samband med det statliga betänkandet *Barn i homosexuella familjer* (SOU 2001:10) vill vi dock anföra följande:

Sexuell orientering eller familjebildningens form är inte av primär betydelse vad gäller vård och omsorg av barn. Det är alltid barnets bästa som skall stå i centrum. Att kärleksfulla människor vill och kan ta hand om och vårda föräldralösa eller övergivna barn måste alltid ses som en god sak. Oberoende av samhällets lagstiftning finns det barn som växer upp i homosexuella familjer. Det är viktigt att understryka att dessa barn är lika välkomna i kyrkans gemenskap som alla andra barn, samt att de och deras föräldrar omfattas av kyrkans förbön och omsorg på samma sätt som alla andra.

Konklusion

Vi har redovisat några viktiga vägval och givit argument och uppfattningar som får vägleda kyrkan i uppgiften att efterhand besluta. Liksom i kyrkan i stort finns det inom Teologiska kommittén olika uppfattningar men också stor överensstämmelse. Vi är överens om att kyrkan givetvis inte skall fördöma den samkönade orienteringen och inte heller understödja sådan verksamhet som försöker "bota" homosexuella. Kyrkan har all anledning att obevekligt och aktivt motverka alla former av våld och trakasserier av homosexuella och enligt grunderna i sin människosyn främja gemenskap tvärs över diskriminerande gränser. Vi menar också att möjligheten till vigd tjänst i kyrkan skall prövas i varje enskilt fall och att sexuell orientering inte bör medföra ett generellt nekande. Frågor som rör adoption, slutligen, skall främst tillvarata barnens intressen men omhändertagande av föräldralösa barn i princip alltid är en god sak.

Däremot finns det olika nyanser och uppfattningar om huruvida kyrkan skall medverka med en kyrklig handling kopplad till partnerskapsingående, av vilket slag den i så fall skall vara och hur den skall gå till. Men skiljelinjerna gäller inte bara huruvida kyrkan skall medverka med välsignelse över ingångna partnerskap eller inte. Frågan gäller dessutom vilken grad av offentlighet en sådan välsignelse akt i så fall bör ha, och huruvida man i samband med välsignelsehandlingen skall knyta en juridisk ingåendeakt på samma sätt som vid kyrklig vigsel.

Oavsett hur kyrkan beslutar, finns några grundläggande förhållningsätt som måste gälla i hela kyrkan och de rör främst hur vi bemöter varandra. Det kommer i framtiden att krävas stor lyhördhet från församlingarnas ledare och öppenhet hos deras medlemmar. I fråga om homosexualitet är det en av kyrkans viktigaste uppgifter att motverka negativa attityder gentemot dem som lever i partnerskap samt att hjälpa människor att över huvud taget göra det möjligt att leva och utvecklas i relationer. Kyrkans uppgift är att visa på kärlekens väg och att föra fram evangeliets budskap, fyllt av nåd. Det stora utmaningen för kyrkan kommer således att ligga i hur vi förmår bemöta varandra. Inför detta är annat sekundärt. Detta gäller särskilt när vi har olika uppfattningar och lever på olika sätt.

Vi har argumenterat för att det finns grundläggande värden och förhållningssätt som tillhör livet i kyrkan. Vi har också sagt att det bör finnas utrymme för dem som väljer att leva tillsammans i partnerskap likaväl som för dem som väljer att leva i celibat, och för dem som har olika uppfattningar om homosexualitetens innebörd och uttryck. Frågan är om kyrkan förmår leva med denna mångfald som en försonad mångfald eller om en grupp och en åsikt skall försöka manövrera ut andra grupper och inte respektera andras hållningar och uppfattningar. Den försonade mångfaldens väg är ett centralt inslag i detta dokument. Kommitténs egen process har varit lång och ingående och vi hoppas att vår mångfald är en försonad mångfald. Liksom i kyrkan i stort är inte heller vi eniga i alla frågor. Vi speglar därmed de spänningar som finns i hela Svenska kyrkan och som vi alla är kallade att uthärda och leva med. Utmaningen gäller såväl dem som är emot till exempel att kyrkan skall acceptera offentlig välsignelse eller offentlig ingåendehandling likaväl som dem som accepterar detta.

Det avgörande för kyrkans trovärdighet är att ingens samvete eller övertygelse skall tvingas i dessa frågor. Ingen anställd i kyrkan skall öppet eller fördolt påtvingas eller avkrävas en viss uppfattning för att till exempel få uppdrag eller tjänst i kyrkan. Tillfälliga opinionsstormar väger i detta sammanhang lätt om kyrkan håller fast vid sin grund. Försök till politiska och andra påtryckningar om förändringar i kyrkan kommer att förekomma. Det är en uppgift för präster, biskopar och för kyrkans beslutande organ att förverkliga en försonad gemenskap och hållning, även om samhällets opinioner kräver något annat. Kyrkan skall vara ett tecken på tolerans och mångfald och inte maktstyrd enfald.

I kyrkans 1900-talshistoria finns två exempel på motsvarande situationer. Den ena konflikten fick, sett i historiens ljus, ingen efterföljansvärd process, när det gäller problemet hur mångfald skall finnas i kyrkan samtidigt som en viss praxis måste råda. Det som avses är behandlingen av frågan om kvinnliga präster där gudstjänstgemenskapen inte kunde behållas. Den andra frågan gäller omgifte av frånskilda. Frågan vållade en stor och lång debatt under flera decennier. Den löstes efterhand så att ingens samvete skulle tvingas, men kyrkan skulle som kyrka se till att

omgifte av frånskilda kunde genomföras. Idag är detta ingen fråga som vållar större oenighet. En sådan lösning är i princip möjlig för alla de praxisfrågor vi behandlat.

Slutligen förtjänar det att erinras om att den viktigaste frågan är hur vi som kyrka över huvud taget skall kunna stödja goda samlevnadsformer och bidra till att människor skall kunna ge och få den kärlek och gemenskap som vi alla längtar efter och behöver.

Bibliografi

- Alexandersson, Eva (red.), *De homosexuella i församlingen*, Verbum 1973.
- Angerdal, Lars m.fl., *Kyrkbröllop*, Tro & Tanke 1992:9.
- An Introduction to the Pastoral Care of Homosexual People*, Catholic Social Welfare Commission, England uå.
- Bexell, Göran, *Kyrkan och etiken*. Verbum 1992.
- Boswell, John, *Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality*, University of Chicago Press 1981.
- Boswell, John, *The Marriage of Likeness. Same-Sex Unions in Pre-Modern Europe*, Harper Collins 1994.
- Brown, Peter, *The Body and Society. Men, Women, and Sexual Renunciation in Early Christianity*, Columbia University Press 1988.
- Den hemlösa sexualiteten. Om homosexualitet och kristen tro. En antologi*, Libris 2001.
- Det gäller oss också. Anhöriga till homosexuella berättar*, RiksEKHO & Svenska Kyrkans församlingsnämnd 1999.
- Cahill, Lisa Sowle, *Sex, Gender & Christian Ethics*. Cambridge University Press 1996.
- Caragounis, Chrys. C., *HOMOEROTIK i forntid och nutid – och den kristna församlingen*, XP Media 2000.
- Countryman, William, L, *Dirt, Greed and Sex*, Fortress 1988.
- De Vaux, Roland, *Ancient Israel. Its Life and Institutions*, Darton, Longman & Todd 1961.
- Dominian, Jack, *Christian Marriage*, Libra 1968.
- Fagerberg, Holsten (ed.), *De homosexuella och kyrkan*, SkeabVerbum 1974.
- Foucault, Michel, *Sexualitetens historia*, Gidlunds band 1 1976, band 2 1986, band 3 1987.
- Germond, Paul & Gruchy, Steve (eds), *Aliens in the Household of God. Homosexuality and Christian Faith in South Africa*, David Philip 1997.
- Gerstenberger, E.S., & Schrage, W., *Woman and Man*, Abingdon 1981.
- Grelot, Pierre, *Man and Wife in Scripture*, Burns & Oates 1964.
- Gustafsson, Johanna, *Kyrka och kön – om könskonstruktioner i Svenska kyrkan 1945-1985*, Symposion 2001.
- Hansson, Klas, *Partnerskap och välsignelse. Diskussionsmaterial om revidering av biskoparnas pastorala råd*, Biskopsmötet, 1998.

Holben, L. R., *What Christians Think about Homosexuality. Six Representative Viewpoints*, Biblical Press 1999.

Homofile i kirken, En utredning fra Bispemötets arbetsgrupp om homofili, Kirkens informasjonstjeneste 1995.

Homosexuella och samhället. Betänkande av utredningen om homosexuellas situation i samhället, SOU 1984: 63.

Issues in Human Sexuality. A Statement by the House of Bishops, Church House Publishing 1991.

Kyrkan och homosexualiteten. Rapport från en arbetsgrupp, SKU 1994:8.

Mac Neill, John, *The Church and the Homosexual*, Beacon Press 1993 (4:e uppl.).

Morris, Jeremy (ed.), *Sex and the Christian Tradition*, Third Millennium, Affirming Catholicism, 1999.

Nelsson, James B., & Longfellow, Sandra P., *Sexuality and the Sacred. Sources for Theological Reflection*, Mowbray 1994.

Nilsson, Gert, *En fråga om kärlek. Homosexuella i kyrkan*, Verbum 1988.

Nilsson, Gert, *Den sexuella människan. Konturer till en kristen sexualetik*, Tro & Tanke 1995:1.

Näs, Per Yngve, Hagenberg, Olle, Gottfridsson, Johannes, *Homosexualitet och Bibeln*, EKHO 1985.

On the Pastoral Care of Homosexual Persons, Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith, CTS 1986.

Pagels Elaine, *Adam, Eva och Ormen*, Wahlström & Widstrand 1988.

Partnerskap. Del A. Betänkande av Partnerskapskommittén, SOU 1993: 98.

Pittenger, Norman, *Time for Consent. A Christian's Approach to Homosexuality*, SCM 1976.

Registreret partnerskab, samliv og velsignelse.. Rapport fra et af biskopperne nedsat udvalg vedrørende kirkelig velsignelse af registreret partnerskab, Århus stift 1997.

Reimers, Eva & Lindström Susanne (red.), *Blott i det öppna. Kyrkorna och kärlekens olika vägar*, Verbum 2000.

Schillebeeckx, Edward, *Marriage. Human Reality and Saving Mystery*, Sheed and Ward 1965.

Scroggs, Robin, *The New Testament and Homosexuality. Contextual Background for Contemporary Debate*, Fortress Press 1983.

Sexual Ethics. A Declaration on Certain Questions by the Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith, CTS 1975.

Sida vid sida. Samrådets rapport och förslag gällande ordination och tjänster för medarbetare i homosexuellt partnerskap, Svenska Missionsförbundet 2001.

Sundby, Olof, *Luthersk äktenskapsuppfattning. En studie i den kyrkliga äktenskapsdebatten i Sverige efter 1900*. Lund 1959.

Weber, Leonhard M., *On Marriage, Sex and Virginity*, Burns & Oates 1966.

Wingren, Gustaf, Luthers syn på äktenskapet, i *Luther frigiven*, Gleerups 1970.

Äktenskap och familj i kristen belysning. Rapport från den officiella luthersk-katolska samtalsgruppen i Sverige, SKS/Verbum 1975.

Särskild kommentar från Elisabeth Engberg och LarsOlov Eriksson

Att sitta i en kommitté är både att utsätta sig för påverkan och att påverka. Det är att ge och att ta emot. Så har det i hög grad varit i Svenska kyrkans teologiska kommitté, inte minst under arbetet med frågorna om homosexualitet, som dominerat kommitténs arbete de senaste åren.

Mycket är vi i kommittén överens om. Det gäller till exempel att motarbeta fördomar mot homosexuella och att kyrkan i sin själavård är förpliktad till en inklusiv hållning, som kännetecknas av empati, barmhärtighet, nästankarlek och respekt. Det gäller också att vi tillsammans måste finna ett sätt att leva med de spänningar som finns när det gäller homosexualitet och kyrka. I andra frågor – både grundläggande teologiska sådana och praxisfrågor – har vi inte lyckats uppnå enighet.

När teologiska kommittén utifrån Centralstyrelsens uppdrag beslöt sig för att göra ett försök att utarbeta ett för kommittén gemensamt dokument, var vi några som från början uttryckte tvivel på om den valda vägen var framkomlig. Men vi ville göra ett försök; vi ville faktiskt pröva om det var möjligt. Samtidigt som vi har strävat efter att på ett konstruktivt sätt bidra till samtalet och dokumentet, har vi också återkommande uttryckt vårt tvivel på att rätt väg valts. Vi har inte lämnat kommittén, men tvingas ändå i slutet av arbetet konstatera att det inte är möjligt för oss att ställa oss bakom dokumentet.

Det dokument som nu föreligger som ett samtalsdokument ger enligt vår uppfattning inte tillräckligt underlag för de vidare beslut som kyrkan måste fatta. För detta är det delvis alltför ofullständigt. På flera punkter drivs dessutom ett slags majoritetslinje som argument för förändrad kyrklig praxis, trots att dokumentet har ambitionen att vara deskriptivt och trots att det på ett antal ställen anges att oenighet råder inom kommittén. När vi väljer att lämna en särskild kommentar är det inte i första hand för att kommentera de enskildheter i dokumentet där vi hade önskat en annan skrivning, utan för att bidra till det fortsatta samtalet och för att särskilt ange några avgörande punkter där vi anser att dokumentet inte är teologiskt hållbart.

1. *Bibelns plats i etiska resonemang och ställningstaganden.* I den etiska modell som redovisas i dokumentet finns motstridande formuleringar om Bibelns betydelse vid etiska ställningstaganden. Å ena sidan sägs att Bibeln har normativ och nutidskritisk funktion; å andra sidan spelar Bibelns entydigt avvisande syn på homosexuell utlevnad inte någon roll i de slutsatser som dras. Vi menar att Bibelns syn i denna fråga måste tillmätas betydligt större roll än vad som görs i dokumentet. Vi menar också att Bibeln är tydligare i sitt avståndstagande från homosexuella handlingar än vad som framgår av dokumentets skrivning. Till detta kommer dessutom vår övertygelse om att i en tid när de kristna referenspunkterna inte längre är självklara, blir behovet av tydlig bibelargumentering ännu viktigare för en kyrka som står i en luthersk tradition där just Skriftens normativitet betonas. Det handlar inte om något slags förenklad bokstavstro – Bibelns ord måste tolkas på nytt i varje tid – utan just om tilltro till Bibeln som Guds uppenbarelse. För oss är Bibeln det mest tillförlitliga rättesnöret både vid läromässiga och etiska överväganden.

2. *Kärlek och sexualitet.* Det som i dokumentet sägs om kärlek och sexualitet är enligt vår uppfattning på många sätt otillräckligt, vilket märks på bland annat följande sätt. Den spänning mellan gott och ont som ryms i allt mänskligt liv – inklusive mänsklig kärlek och sexualitet – nämns visserligen men spelar ingen större roll i argumenteringen. Själva begreppet ”kärlek” används utan att tillfredsställande preciseras, och ibland finns en olycklig glidning mellan kärlek och sexualitet. Det som sägs om äktenskap och partnerskap betonar inte tillräckligt den grundläggande skillnaden mellan de två. Sammantaget menar vi att när dokumentet talar om kärlek och sexualitet görs det inte tillräckligt problematiserande, inte tillräckligt reflekterande vad gäller varje människas ansvar för sin sexualitet och inte tillräckligt hänsynstagande till syndens och onskans realitet.

3. *Ekumeniska och bekännelsemässiga konsekvenser.* I dokumentet finns en öppenhet för att Svenska kyrkan skulle erbjuda en offentlig ”kyrkans handling som innebär ingående och/eller välsignelse av partnerskap”. Detta skulle enligt vår mening innebära att Svenska kyrkan valde

att ställa sig vid sidan av det stora flertalet andra kyrkor i världen. Det skulle också innebära att kyrkan valde att inta en hållning som av många enskilda och grupper inom Svenska kyrkan uppfattas som inte bara felaktig utan direkt provokativ. Men kyrkans enhet är överordnad och viktigare än enskilda människors önskemål och behov. Dessutom ligger i införandet av en officiell ordning också frågan om vad det betyder att en sådan kyrklig handling, bekräftad i kyrkohandboken, skulle bli en del av kyrkans bekännelse. Vi menar att denna fråga är central och skulle ha behövt ges en grundläggande teologisk belysning. Även om den enskilde prästen skulle tillförsäkras frihet att avstå från att medverka vid ingående och/eller välsignelse av partnerskap, vilket dokumentet förutsätter, återstår att övertyga om att detta verkligen skulle tillåtas och fungera i längden. Den näraliggande parallellen med hur ämbetsfrågan behandlats i Svenska kyrkan inger oro på denna punkt. Handhavandet av och besluten i samband med ämbetsfrågan kan knappast tolkas som annat än ett misslyckande för kyrkan, eftersom det inte ledde till att gudstjänstgemenskapen bevarades.

4. *Försonad mångfald.* Mångfalden är på många sätt en rikedom i Svenska kyrkan. På dopets grund får vi trots våra olikheter i uttryckssätt och traditioner ömsesidigt erkänna varandras kristna tro och liv som äkta i olikheterna. Samtidigt måste det inom mångfalden finnas en enhet, inte minst i en kyrka med en gemensam bekännelse. Dokumentets grundläggande tanke på försonad mångfald när det gäller kyrkans förhållningssätt i etiska frågor menar vi vara mindre lyckad. Begreppet är lånat från de ekumeniska samtalen och har där sin givna funktion. Men när det handlar om att leva i en och samma kyrka med etisk oenighet är vi inte övertygade om att det är en framkomlig väg. Tanken på mångfalden som konstitutiv är i dokumentet för oprecist beskriven, och tanken på försonad mångfald kan möjligen fungera så länge sanningsfrågan inte ställs. Men när den ställs – alltså om homosexuellt liv är i enlighet med Guds vilja – och besvaras, är det knappast möjligt att leva med flera slags praxis sida vid sida. Risken är stor att den maktkamp som dubbel eller mångfaldig praxis inbjuder till i själva verket leder till förtryck eller diskriminering. Vi är alltså inte övertygade om att kyrkan i längden kan leva med olika ställningstaganden trots önskan om enhet. Därför anser vi det vara bättre att låta en bred samsyn växa fram underifrån, för att om och när tiden är inne fatta beslut om förändringar i kyrkans hållning. Det är viktigt att den lokala församlingens perspektiv vägs in och tas hänsyn till. Detta saknas nästan helt i det dokument som nu föreligger.

5. *Partnerskap och välsignelse.* Ingående av partnerskap är en möjlighet enligt svensk lag. Till detta har kyrkan att förhålla sig, men det är inte i sig ett skäl att erbjuda välsignelse av ingånget partnerskap. Med välsignelsen måste kyrkan handskas försiktigt. Det är viktigt både av teologiska och själavårdsmässiga skäl att tydliggöra vad som är möjligt att välsigna och vad som inte är det. När det gäller individer är svårigheten inte så stor, och här kan kyrkan i olika sammanhang och på olika sätt be om Guds välsignelse. När det gäller förhållanden är det inte alltid lika självklart, och där måste kyrkan vara varsam med hur hon uttrycker eller ber om Guds välsignelse. Det finns enligt vår uppfattning inget stöd i Skrift och tradition för införandet av en kyrklig ordning, som skulle innebära något slags vigselliknande rit eller välsignelsehandling för samkönade par.

Elisabeth Engberg

LarsOlov Eriksson

Särskild kommentar av Biörn Fjärstedt

”Och gör våra ringa kroppar, o Gud, till ditt tempelhus”, Sv. Ps 83 v. 3

Homosexualitet, välsignelse över partnerskap, rätt till adoption för samkönade par, och även kyrklig vigsel för par av samma kön med flera företeelser, är offentligt aktuella. Mellan dem finns ett samband. Likväl är de i grunden skilda ting, teologiskt, juridiskt, antropologiskt, samhällsmoraliskt och vad gäller folklig acceptans. Vad av detta ryms, eller ryms inte, inom ramen för det som med skäl kan hävdas vara apostolisk tro och ordning? Det är frågan för kyrkogemensskapens del.

Förutsättningen måste vara att kyrkans *depositum fidei* – det genom tiderna samlade och beprövade trosgodset – är något från början givet och samtidigt öppet för nya ting. Tron är till sitt innehåll katolsk i betydelsen alltomfattande i sin strävan. Det gäller att ”höra vad Anden säger till församlingarna” utifrån löftet att sanningens Ande skall ”vägleda er med hela sanningen”. Vad kan nu och framtidsvis tänkas vinna en naturlig plats i det sammanhang, som i kristen tros-tradition kallas *Imitatio Christi*, Kristi efterföljelse? Det är inte samma sak som vad samhället eventuellt finner möjligt, tillåtet eller uppmuntransvärt.

Svårigheten i Teologiska kommittén har varit att hitta den avgörande punkten utifrån vilken det övriga resonemanget naturligt och logiskt följljuktigt faller på plats. Strävan har varit att precisera vad som kan sägas gemensamt utifrån de olika specialkunskaper och erfarenhetsområden, som finns företrädda i kommittén. Trots ett tidvis intensivt arbete har vi inte lyckats finna en nyckel som öppnar upp in till den samkönade kärlekens hemligheter.

I frågor vi haft att behandla brukar hänvisas till liknande ställningstaganden tidigare i kyrkans historia. Vanligast är frågorna om omskärelse i den äldsta kyrkogemenskapen, bildförbudet därefter, röntan under Medeltiden, det rättfärdiga kriget främst från 1500-talet och framåt och kvinnor som präster i vår tid. Från vår tid kan också reflexionen över den plats andra religions-gemenskaper än den kristna kan tänkas ha i den gudomliga frälsningsekonomin tas med i sammanhanget. En såsom given uppfattad tradition bryts utifrån vissa principiella eller praktiska överväganden. I dessa fall har ett avgörande argument vunnit gehör, exempelvis att Gud själv valt att erbjuda en bild i Jesus som Guds Kristus, att Gud dock vill att alla människor skall bli frälsta och därför upprätthåller det noakidiska förbundet osv. Det handlar om att finna en metod för att röra sig in i tidigare teologiskt icke inmutat land.

Jag håller dock före – så framt i varje fall – att den mänskliga sexualiteten och det begär, - den *jezer* – till det goda såväl som till det onda, som hör till begäret, berör något långt mer grundläggande i själva människoskapet än företeelser av det slag som nämndes ovan. Här berörs kristen antropologi i meningen människans skapelsegivna bestämmelse. Det kroppsliga – det vi gör med våra kroppar – har ett direkt samband med allt skapats återställelse och återvändo till Gud. Det är inte moralism – gammal omodern patriarkalisk sådan eller annan – när de bibliska skrifterna, entydigt uppfölja i traditionen, så närgånget sätter gränser för det sexuella begärets tillfredsställelse. Det har med trosbekännelsens förväntan om kroppens uppståndelse och ”den tillkommande världens liv” att göra.

Här någonstans finns en gräns mot det som brukar sammanfattas under benämningen gnosticism – att det kroppsliga och det själsliga till sist inte har med varandra att göra. Det blir då ett mera allmänt etiskt spörsmål om vad som kan vara lämpligt eller acceptabelt. S: t Paulus är dock på den punkten mycket konkret: ”Vet ni inte att er kropp är ett tempel för den heliga anden, som ni har inom er och som ni fått från Gud. Ni tillhör inte er själva. Gud har köpt er och priset är betalt. Ära då Gud med er kropp.” Det är en kommentar till just sexualitetens utlevelse i 1 Korintierbrevet 6: 12-20. Där har den enskilde inte sin fulla frihet.

I det dokument som läggs fram finns ett avsnitt som återger hur kyrkan i olika tider i praktiken förhållit sig till samkönad vänskap, kärlek och även sexualitet. Där röjs en generositet samtidigt som den principiella hållningen förblir klar. Det hade varit värt att pröva framkomligheten på den vägen. Vi vet alla att människoskapets villkor inte är entydiga och att kyrkan i sin andliga vägledning alltid måst ta hänsyn till det. Till sist måste den enskilde själv svara inför Gud för

sitt liv och har rätt att göra det. Det var också läronämndens principiella hållning, när frågan ställdes.

Den teologiska utgångspunkten får, som jag ser det, tas i den första skapelseberättelsens ”som man och kvinna skapade han dem”. ”Gud välsignade dem och sade till dem: var frukt-samma och föröka er ...” Och den andra skapelseberättelsens ”Det är därför en man lämnar sin far och sin mor för att leva med sin hustru, och de blir ett (kött)”. Den hebreiska texten har närmast ”låda vid”, ”häfta vid” sin hustru. Det temat eller den grundläggande tankemodellen är genomgående i de gammaltestamentliga skrifterna. Den används principiellt av Jesus i hans undervisning och följs upp i de apostoliska breven och den fortsatta traditionen. Det kroppsliga hör intimt och utan pryd skygghet samman med detta. I Höga Visan finns en öm och starkt erotisk skildring av den ömsesidiga dragningen och kärleken mellan mannen och kvinnan. Den ger en utgångspunkt för förståelsen av, eller bättre, inlevelsen i den tvåsamma, kroppsligt uttryckta kärleken som något heligt, sakramentalt.

Det som med nyare tids terminologi kallas homosexualitet måste enligt mitt sätt att se tänkas ha en annan utgångspunkt. Där skulle jag vilja pröva den förtätade vänskap, som kan uppstå mellan män och män och kvinnor och kvinnor. Det är en företeelse, som alla känner till och har erfarenhet av i någon form och kan förstå. Vad avser kroppsliga uttryck för en sådan vänskap, som uppenbarligen rymmer också kärlek och inte sällan fysisk dragning, kan de ta sig olika former i olika tider och olika kulturer: handtag, famntag, klapp eller kyss som lekens ramsa lyder.

I sexualiteten är, menar jag, begäret ett och detsamma och gäller vanligen det motsatta könet. Det kan sägas ligga i sakens natur. Könsorganens skapnad och funktion anger det. Konstigare är inte den saken. Men dragningen kan helt uppenbart gälla även det egna könet. På något sätt får även det sägas ligga i sakens natur. Det är mindre vanligt och har varit mer eller mindre accepterat. I alla kända kulturer finns likväl en avvisande hållning, inte helt men dock, till den samkönade sexualitetens utövande, i varje fall som livslång och livspräglade företeelse. Så också i den bibliska traditionen, fast den kommenteras förvånansvärt sparsamt jämfört med heterosexuell utlevelse utanför äktenskapets ram.

Vänskap, inte sällan fördjupad till stark kärlek med ett behov att få uttrycka den också kroppsligt och sexuellt är uppenbarligen möjlig och förekommer mellan två människor av samma kön. Frågan i flera kyrkor just nu är om den också skall tillåtas och rent av uppmuntras ta sig uttryck i en långvarig relation med sexualiteten som ett viktigt inslag. Jag menar att denna fråga med nödvändighet måste hänföras till den enskilda andliga vägledningen, därför att kyrkan i detta fall måste överlämna till de enskilda att ta självständigt ansvar inför Gud. Vad jag kan se finns det i de heliga skrifterna som *canon ecclesiae* och i traditionen som *depositum fidei* inget rimligt hållfast underlag för ett offentligt ställningstagande, som innebär att en samkönad gemenskap med utlevd sexualitet är så självklart förenlig med syftet i skapelsen och den förväntade återupprättelsen att den kan bekräftas med en offentlig kyrklig rit.

Min slutsats är att Svenska kyrkan först och främst bör klargöra, att varje form av våld och trakasserier mot homosexuella människor ur kristen synvinkel är absolut oacceptabla och bör stämplas som synd. Vidare att alla frågor som rör vad som kan kallas homosexuell gemenskap är av mycket personlig karaktär. Ju närmare någon kommer det saken gäller, dess fler och vidare perspektiv öppnar sig. Det bör stämma till ödmjukhet och stor försiktighet i omdömen.

Kyrkan kan med rimlig säkerhet utifrån uppenbarelsen i de heliga skrifterna och erfarenheten genom tiderna tala om äktenskapet och borde naturligtvis göra det ännu tydligare i en tid då familjebildningen är i kris. Kyrkan kan och borde säkert tala mer om att leva som *monachos* för himmelrikets skull, som Jesus gjorde i anslutning till frågan om äktenskap eller inte, Matt. 19: 10-12.

I de fall personligt trosbärande kristna vunnit en sådan vänskap – man med man och kvinna med kvinna – att den upplevs naturligen kräva också sexuell gemenskap för att bli fullödig, måste det bli en livsväg på eget ansvar om också självklart i samråd med en kyrkans andliga vägledare i de fall sådan vägledning söks. Skälet är, som jag ser det, att en sådan livsväg är förenad med stora svårigheter och påfrestningar. Det beror på det mothåll mot saken som finns i den folkliga känslan för vad som är rätt, lämpligt och befrämjande för den personliga lyckan i

det här avseendet. Ett sådant mothåll finns, mer eller mindre, i alla de samhällspräglade religionstraditionerna och kulturerna. Hur det skall förstås är svårt att säga, men det förefaller vara en illusion att tro, att det bara är fördomar, som kan överkommas.

Kyrkan bör inte ge sken av att saken är lika enkel som det förr angavs i vigselritualet att ”då främjas genom denna förening den högsta lyckan på jorden”. Om ett kristet homosexuellt par, som bestämt sig för att leva med varandra i trohet efter avgivna löften, vill få Guds välsignelse över sin strävan att leva för varandra i trohet, ömhet och kärlek, bör kyrkan erbjuda den förbön med personlig välsignelse, som biskoparna föreslagit prästerna att använda i sådana fall. Eftersom det är en svår väg att gå, bör den påbörjas i den enskilda andliga vägledningens sammanhang och inte i den offentliga ceremonins.

Teologiska kommittén har ombetts pröva om två hållningar till samkönad gemenskap kunde finnas sida vid sida i kyrkolivet. Förutsättningen för det är enligt min mening att kyrkan inte inför en handboksbekräftad rit, som därmed legitimerar den ena hållningen som officiell beaktelse.

Biörn Fjärstedt

Särskild kommentar av Samuel Rubenson

Homosexuella i kyrkan

Det är med beklagande undertecknad konstaterar att det inte varit möjligt för teologiska kommittén att enas om det dokument som nu föreligger. Denna oenighet har ett flertal orsaker och är inte främst en oenighet kring enskilda ställningstagande i vissa tydligt avgränsade frågor och inte heller en fråga om att det inom kommittén finns två uppfattningar. Tvärtom har det i processen blivit tydligt att det finns flera olika perspektiv på de grundläggande frågor som vi haft att behandla, liksom på teologins uppgift och ramar. En vidare svårighet har legat i uppdragets ottydlighet och i kommitténs arbetsförutsättningar. Det har varit svårt att enas om en tolkning av vad som menas med ”de principiella frågorna kring homosexualiteten” (uppdraget) eller ”frågan/frågorna om homosexualiteten och kyrkorna/i kyrkan”, liksom om hur kommitténs arbete bäst borde presenteras.

Det har enligt min mening blivit tydligt att de teologiska frågeställningar som aktualiseras kräver en djupare bearbetning. Detta gäller framför allt de grundläggande frågorna om kön, sexualitet och begär, om bibelbruk och om kyrkans uppdrag. Det dokument som nu föreligger framstår mer som en bekräftelse av en utveckling som ändå sker än ett sökande efter en lösning som håller samman kyrkans tradition och nutidsproblematiken på ett sätt som skapar enhet.

I det följande redovisas kort fyra centrala punkter där jag anser det nödvändigt att redovisa ett annat perspektiv än det dokumentet präglas av.

1. Kyrkan och etiska ställningstaganden

I dokumentet ställs två uppfattningar mot varandra, nämligen att kyrkan som vägledning för den enskilde och som bakgrund till sin praxis officiellt skall yttra sig i individualliska frågor (exempelvis om det moraliska i homosexuella handlingar) och att den enskilde kristne själv skall ta ställning. Efter en summarisk historisk genomgång som pekar på ekklesiologins relevans för frågan om officiella kyrkliga ställningstaganden, argumenteras för vägledande beslut från högsta kyrkliga organ. Uppläggningsen av dokumentet i sin helhet ter sig också som ett underlag för någon form av centralt och officiellt kyrkligt ställningstagande inte bara i de kyrkorättsliga praxisfrågorna utan också i de övergripande moralfrågorna.

Men i luthersk tradition, liksom f.ö. i ortodox, finns inget kyrkans högsta magisterium som har auktoritet att utlägga och i etiska frågor fastställa kyrkans lära. Enligt klassisk luthersk syn är den vägledning den enskilde kristne har att tillgå i sin prövning av sina egna handlingar förutom samvetet det egna studiet av bibeltexten och predikan. Den tillämpning av bibelordet som sker i predikan ansvarar predikanten för inför Gud. Predikantens vägledning utgörs av den egna brottningen med bibeltexterna i förhållande till såväl kyrkans teologiska tradition och den egna andliga erfarenheten. Det är svårt att se vilken teologisk grund argumenten för officiella kyrkliga ställningstaganden har och utifrån vilken kyrkosyn man önskar ge kyrkomötet en vägledande roll för den enskilde kristnes liv.

Om man, som antyds i dokumentet, önskar fortsätta den skisserade utveckling mot officiella, av kyrkomötet uttalade, ställningstaganden i aktuella moraliska frågor, måste man enligt min mening börja i en fördjupad reflektion kring kyrkosyn och inte minst kring relationen mellan det ansvar som vilar på den enskilde, det som vilar på innehavarna av kyrkans ämbete och det som vilar på den demokratiska valda kyrkoledningen. I en luthersk tradition kan man knappast göra detta utan att också på nytt reflektera över synen på lagen och dess olika bruk.

I en folkkyrka som Svenska kyrkan är det dessutom i detta sammanhang nödvändigt att reflektera över förhållandet mellan den praxis och trostolkning som växer fram i de lokala församlingarna och den som fastställs av en kyrklig överhet. Detta är inte minst viktigt för frågan om hur kyrkans enhet upprätthålles och befrämjas, det vill säga hur kyrklig konsensus formas och förvaltas och hur olika praxis och olika tolkningar kan samexistera. Det finns nämligen en uppenbar risk att försök att uppifrån fastsätta ny praxis och nya tolkningar antingen innebär ett

vidgat gap mellan lokalt och centralt eller t.o.m. en ökad splittring. Det var inte utan skäl som den tidiga kyrkan var mycket återhållsam i dogmatiska och etiska ställningstaganden och som den östliga kristenheten hållit fast vid att även koncilieslut äger sin giltighet endast genom att de med tiden godtas av kyrkans folk.

Till frågan om officiella och centralt fastställda kyrkliga ställningstaganden hör även frågan om innebörden av ekumeniska förpliktelser och kallelsen till kristen enhet. Om strävan efter kyrkans synliga enhet är viktig, och om Svenska kyrkan önskar fortsätta att vara en del i arbetet för denna, kan man inte bortse från de ekumeniska implikationerna av de ställningstaganden som centrala kyrkliga organ gör. För att en pastoral omsorg om en grupp inom kyrkan skall väga tyngre än ekumeniska hänsyn krävs enligt min uppfattning att det verkligen rör sig om en bekännelsefråga.

Bland annat av ovanstående kort anförda skäl anser jag det omöjligt att förorda ett allmänt och officiellt kyrkligt ställningstagande till om homosexuell samlevnad är moraliskt acceptabelt eller hur man i enskilda pastorala sammanhang skall hantera frågor eller konflikter kring homosexualitet. Risken att ett sådant ställningstagande, som inte är grundligt förankrat bland kyrkans medlemmar, innebär såväl ökad polarisering i denna fråga som ökad missaktning för kyrkostyrelse och kyrkomöte är tydlig.

2. Kärlek och sexualitet

Den syn på kärlek och sexualitet som ligger till grund för dokumentet framstår för mig som alltför enkel och ytlig. Den problematik som vidlåder all mänsklig form av kärlek kommer inte till sitt rätt när denna likställs med Guds kärlek. Bilden blir därigenom falsk och till föga hjälp för dem som kämpar med sin kärlek eller brist på kärlek. Särskilt allvarligt är det när förhållandet mellan kärlek och sexualitet inte problematiseras. I ett framstående av sexualitetens goda sidor får det inte glömmas bort att kärleken inte främst uttrycks i sexuella handlingar, liksom inte heller det faktum att de flesta vuxna i Sverige idag varken lever i stabila äktenskap eller i celibat och att stora delar av utlevd sexualitet förmodligen har mycket lite med kärlek att göra. I en tid där sexualbrottslighet, och inte minst sexuellt våld mot barn, liksom en avancerad exploatering av kvinnokroppen, blivit ett allvarligt problem måste detta beaktas.

Även om dokumentet nämner det ondas och syndens verklighet och det faktum att sexualiteten exploateras hårt i dagens samhälle, saknas den i traditionell kristen människosyn karakteristiska betoningen av att människan ständigt måste kämpa mot sina drifter och att hon lever helt av Guds nåd. Synden är i klassisk teologi, men också i självavårdserfarenheten, betydligt mer än en risk eller en utmaning. I såväl Skriften som den kristna traditionen karakteriseras sexualiteten som ett begär, en hunger som har sin samband med vår dödlighet och längtan efter odödlighet. Liksom alla begär blir sexualiteten destruktiv om den inte tyglas genom eller annan form av avhållsamhet. För att detta skall kunna ske krävs såväl inre karaktärsdaning som yttre ramar. Att inte all slags tillfredsställelse av sexuella begär eller alla sexuella orienteringar är likvärdiga, vare sig för den egna psykiska och fysiska hälsan eller för det sociala livet, torde vara självklart för alla. Lika tydligt är det att även om ingen själv väljer hur de egna sexuella identiteten formas eller vad som utlöser de egna sexuella begärens så har alla ansvar för sina sexuella handlingar och en valfrihet i hur det sexuella begäret tyglas. Det är också ett faktum att många människor ofrivilligt lever hela eller större delen av sitt liv utan sexuellt gemenskap. Även om det sexuella begäret är naturligt medfött hos de flesta är det helt tydligt att människan har en förmåga att leva utan att tillfredsställa det.

Det är vidare enligt min uppfattning nödvändigt att principiellt skilja mellan homosexuell orientering och homosexuell samlevnad. Samtidigt som det är nödvändigt att lägga moraliska aspekter på handlingar kan man inte göra detsamma när det gäller karaktärsdrag eller läggning. Lika lite som något valt att ha en homosexuell eller heterosexuell orientering lika lite kan någon fransäga sig ansvaret för sina sexuella handlingar. Detta ansvarstagande är ytterst en fråga där den enskilde står till svars inför sitt samvete, och för den troende inför sin Gud och skapare. Inget samhälleligt eller kyrkligt organ kan befria någon från detta ansvar. Många avvikelser från

det normala måste vi acceptera och leva med utan att vi för den skull måste ge dem en generell moralisk legitimation eller anse dem som självklara. Varje människa är unik och varje människa bär på sin egen kamp med sina drifter, vanor och karaktärsdrag. Att alla dagligen på olika sätt misslyckas i denna kamp och att ingen fullkomligt förmår leva upp till lagens krav, eller om man så vill kärleksbudet, är för en kristen människosyn självklart.

3. Vägar till kristen etik

Det framstår för mig av såväl teologiska som exegetiska skäl problematiskt att grunda en kristen etik i kärleksbudet sådant det gestaltas i Jesu liv och undervisning. Såväl utifrån det sammanhang som tanken på den naturliga lagen utgör som utifrån den lutherska traditionens tal om lagens bruk är förhållandet mellan bibeltext och moraliska ställningstaganden inte så enkelt. Dessutom är en åtskillnad mellan centrum och periferi eller generellt och situationsbestämt i Bibeln enligt min mening inte en läsning av texten på dess eget villkor. Dessutom riskerar man genom en distinktion mellan budskapet och det som på olika sätt illustrerar detta att det för kyrkan konstitutiva uppfattas som en i varje tid på nytt sätt tillämpbar livssyn med utgångspunkt i ett enkelt kärleksbudskap, inte en historia. Risken är också att stora delar av Bibeln därmed uppfattas som tämligen ointressanta. Hur skall man övertyga någon om att det perifera och tidsbundna är ett tilltal? Mot denna kan ställas den klassiska bibeltolkningens uppdelning mellan olika nivåer, där varje text ses ha flera skikt som efterhand avslöjas för den som brukar texten. Enligt denna modell ställs såväl den bokstavliga (historiska) som den moraliska innebörden hela tiden i relation till andliga dimensioner. Likaväl som den bokstavstroga bibelfundamentalismen riskerar den historisk-kritiska bibeltolkningen och sökande efter ett allmängiltigt enkelt budskap att reducera Bibeln till ett redskap för våra syften.

Det är också svårt att se hur grundläggande ordningar för kyrkan som dop, ämbete, bekännelse o.s.v. skall kunna förankras och nytolkas utifrån talet om en grundnorm. Likaså framstår det svårt att se hur olika slags sociala ordningar skall kunna bedömas. Inte heller torde reduktionen till denna grundnorm särskilt ofta kunna hjälpa en enskild människa i ett moraliskt dilemma. Inte minst i kristna sammanhang finns det många erfarenheter av att oreflekterade försök att leva efter denna grundnorm inte varit av godo. Det är inte utan skäl andliga vägledare ofta kan vara tvungna att hindra den som sökt upp dem från att helt uppslukas av goda gärningar. Det finns en uppenbar risk att kärleken tas till intäkt även för det som är av ondo.

4. Partnerskap

Även om dokumentet anger att kyrkan gör skillnad mellan äktenskap och partnerskap ges ingen djupare analys av denna skillnad. Med tanke på den betydelse inte bara äktenskapet utan även själva polariteten mellan kvinnligt och manligt har i Bibeln, i den kristna historien och i mycket av kristen spiritualitet och teologi är det orimligt att bara förbigå detta. Ett likställande av partnerskap och äktenskap i kyrkans praxis har konsekvenser för hela frågan om könsdifferentieringens teologiska relevans. Detta har i sin tur implikationer för den plats som vi teologiskt och i kyrkans spiritualitet tillmäter kroppslighet och sinnlighet. Mot såväl en rent andlig som en könlös teologi sätter exempelvis Maximos bekännaren en teologi som lever av motpolernas försoning utan sammanblandning eller förvandling. Om inte vi teologiskt reflekterar över hela kyrkans tradition innan vi går vidare gör vi oss inte bara urarva utan sågar även av den gren vi sitter på. Att det finns starka önskemål från en grupp inom kyrkan om en offentlig handling som kyrkligt bekräftar partnerskapet är inte ett tillräckligt argument för införande av nya ritual. Kyrkliga handlingar och nya liturgiska ordningar skapas inte för att tillfredsställa önskemål hos enskilda. De uttrycker enligt vår kyrkas ordning själva bekännelsen. För en kyrklig nyordning med en stadfäst välsignelse över och ev. även akt för ingående av partnerskap behövs en teologisk argumentering som på ett ekklesiologiskt ansvarsfullt sätt tar hänsyn till innebörden i kyr-

kans offentliga handlande. Här behövs enligt min uppfattning en djupare reflektion innan förändringar införs i handbok och kyrkoordning.

Ovanstående innebär inte på något sätt att jag är oense om allt som står i samtalsdokumentet eller att jag frånkänner mig ett ansvar för den process som enligt min mening nu avslutas utan att egentligen ha nått särskilt långt. Mina kommentarer är att se som uttryck för det ansvar jag anser mig ha som en fri teologisk forskare och en tjänare åt Guds ord. Det är ett uttryck för en solidaritet med kyrkan i dess helhet inte en brist på solidaritet med de arbete i vilket jag ingått.

Samuel Rubenson